

Suvi Lahtinen

Uutisten seuraaminen arkielämässä
sanomalehdestä, televisiosta ja internetistä

Pro Gradu
Informaatiotutkimus
Tampereen yliopisto
Helmikuu 2010

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos

LAHTINEN, SUVI: Uutisten seuraaminen arkielämässä sanomalehdestä, televisiosta ja internetistä.

Pro gradu -tutkielma, 76 s., 5 liites.

Informaatiotutkimus

Tutkimuksessa on tarkoituksena hahmottaa millaista on 20–40-vuotiaiden koulutettujen aikuisten uutisten seuraamiseen liittyvä päivittäinen tiedonhankinta. Uutistiedonlähteiksi valittiin sanomalehti, televisio ja internet. Tutkimusjoukoksi valikoitui kymmenen koulutettua aikuista, joiden koulutustaso oli alempi korkeakoulututkinto tai sitä korkeampi koulutus. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua.

Varsinaiset tutkimuskysymykset pyrkivät hahmottamaan miten koulutetut aikuiset hankkivat uutistietoa arkielämässään, mitä uutisia ja tiedonlähteitä he valitsevat ja mitkä tekijät vaikuttavat näiden valintaan. Lisäksi tarkoituksena on kartoittaa kokeeko tutkimusjoukko uutisiin liittyvää informaation ylikuormitusta ja mikä osuus koulutuksella on tiedonhankintakäyttäytymisessä.

Tutkimuksen tuloksina huomattiin, että koulutetut aikuiset ovat varsin aktiivisia ja rutiinointuneita uutisten seuraamisessa. Uutisia seurataan kaikista kolmesta median kanavasta, mutta internetistä ja sanomalehdestä huomattavasti aktiivisemmin ja säännöllisemmin kuin televisiosta. Uutisten aihealueista kaikki seurasivat paikallisuutisia, mutta tämän jälkeen luettujen uutisten aiheiden valikoima seuraa omia intressejä. Paikallisuutisten jälkeen seuratuimpia uutisaiheita olivat kotimaan-, kulttuuri- ja ulkomaanuutiset.

Uutisten seuraamiseen vaikuttavat sekä yhteisölliset että yksilölliset tekijät. Yhteisöllisistä tekijöistä voidaan mainita muun muassa kontekstuaaliset tekijät, uutisten aiheet ja median uutisointikäytännöt. Yksilöllisistä tekijöistä esimerkiksi omat intressit, aiemmat kokemukset ja lähteen koettu luotettavuus vaikuttavat siihen, mitä uutisia ja lähteitä kohderyhmä valitsee. Koulutuksen vaikutusta uutisten seuraamisen aktiivisyyteen ei voitu tässä tapauksessa todeta, sillä se olisi vaatinut verrokkiryhmän ottamista tutkimukseen.

Koulutetut aikuiset eivät pääsääntöisesti kokeneet uutisinformaatioon liittyvää ylikuormitusta, minkä syynä voi mahdollisesti olla korkea koulutus ja sen tuomat tiedonhankintataidot.

Avainsanat: Tiedonhankinta, joukkoviestimet, uutiset, arkielämä

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Käsitteet.....	4
2.1 Arkielämän tiedonhankinta.....	4
2.2 Good enough-periaate ja vähimmän vaivan laki.....	7
2.3 Orientoiva tieto.....	9
2.4 Tiedontarve.....	10
2.5 Tiedon välttäminen.....	11
2.6 Media, joukkoviestintä ja uutinen.....	14
2.7 Yhteenveto.....	16
3 Arkielämän tiedonhankinnan mallit.....	18
3.1 Pamela McKenzién malli.....	19
3.2 Reijo Savolaisen malli.....	23
4 Käyttösyöttötutkimus.....	27
5 Empiiriset tutkimukset.....	31
5.1 Ympäristöaktivistien ja työttömien arkielämän tiedonhankinta.....	31
5.2 Ikääntyneiden informaatiokäytännöt.....	34
5.3 Ruotsalaisten joukkoviestimien käyttö.....	38
6 Menetelmät ja kohderyhmä.....	44
6.1 Haastattelut ja kohderyhmä.....	45
7 Tulokset.....	47
7.1 Uutisten seuraaminen käytännössä sanomalehdestä, internetistä ja televisiosta.....	47
7.2 Uutisten aiheiden ja tiedonlähteiden valinta.....	50
7.3 Tiedonlähteiden arviointi.....	53
7.3.1 Televisio.....	53
7.3.2 Internet.....	54
7.3.3 Sanomalehti.....	55
7.4 Uutisten seuranta ohjaavat tekijät.....	56
7.5 Infoähky ja tiedon välttäminen.....	59
8 Diskussio.....	61
8.1 Tulokset ja Savolaisen tutkimukset.....	61
8.2 Tulokset ja Reimerin tutkimus.....	65
9 Johtopäätökset.....	69
Lähteet.....	72
Liitteet	

1 Johdanto

Informaatiotutkimuksen yhtenä merkittävänä tutkimussuuntauksena on jo pitkään ollut yksilön tiedonhankinta. Tähän ilmiöön on pureuduttu monenlaisista lähtökohdista, kuten tutkimalla miten ihmiset hyödyntävät eri lähteitä, miten usein näitä lähteitä hyödynnetään ja miten ne vastaavat yksilöiden tiedontarpeisiin. Informaatiotutkimuksen historian alkupuolen tiedonhankintatutkimus tapahtui pitkälti organisaatiokontekstissa, eli tutkijoiden kohteena olivat useimmiten tietyssä ammatissa toimivien henkilöiden tiedonhankintatavat. Tarkastelun kohteina olivat tuolloin etenkin insinöörit, luonnontieteiden tutkijat ja psykologit. Onkin hyvin ymmärrettävää, että varhaisempi tiedonhankintatutkimus painottui tämänkaltaiseen ammatilliseen tiedonhankintaan, sillä tutkimuskohteina ammatissa toimivat ihmiset voinevat määritellä tiedontarpeensa selkeämmin, mutta toisaalta he ovat myös hyvin aktiivisia tiedonhankinnassa ammatinsa puolesta.

Tutkimukseni perintö rakentuu kuitenkin myöhemmin, 1970-luvulla, alkaneesta suuntauksesta, *arkielämän tiedonhankintatutkimuksesta*. Arkielämän tiedonhankinnan tutkimuksen kohteena voidaan ajatella olevan kaikki se tiedonhankinta, joka ei liity suoranaisesti työtehtäviin. (Savolainen 2008, v). Toisaalta, on myös huomattava, että työelämä on merkittävä osa arkielämää (Julien & Michels 2002, 548), koska se jo alun perin sijoittuu arkipäivään ajallisesti. Tässä tutkimuksessa pyrin kuitenkin rajamaan pois työtehtävien suorittamiseen liittyvän tiedonhankinnan, sillä koen sen aiheen puolesta mahdolliseksi.

Keskeistä tutkimuksessani on hahmottaa millaista on 20–40-vuotiaiden koulutettujen aikuisten uutisten seuraamiseen liittyvä päivittäinen tiedonhankinta. Koulutettujen aikuisten mediankäytön ja uutisten seuraamisen on tutkittu olevan aktiivisempaa kuin alemmin koulutettujen (esim. Savolainen 2008, Reimer 1994), minkä vuoksi koulutetut aikuiset vaikuttivat minusta hedelmälliseltä kohderyhmältä. Tutkimusjoukoksi valikoituneet kymmenen haastateltavaa olivat iältään 24–35-vuotiaita ja vähintään alem-

man korkeakoulututkinnon suorittaneita. Lisäksi tutkimusjoukon jäsenille tuli päivittäin sanomalehti kotiin ja heillä oli internet käytössään, kuten myös mahdollisuus katsoa tv-uutisia. Tärkeää tutkimusasetelmassani oli, että nämä kaikki kolme ovat tasaveroisesti käytettävissä, jotta voin vertailla lähteiden valintaa.

Tarjolla olevan uutistiedon määrä ja kanavat ovat nykyisin runsaat verrattuna aikaisempien sukupolvien uutistarjontaan, mutta se ei välttämättä ole helpottanut uutistiedon hankintaa ja -käyttöä yksilön näkökulmasta. Berryman tuo hyvin esille artikkelissaan päätöksenteosta ja tiedonhankinnasta kuinka keskeisellä sijalla päätösten tekeminen oikeiden lähteiden valitsemiseksi on tiedonhankinnassa (2007, 2). Vaikuttaa siltä, että tiedonlähteiden lukumäärän kasvu vaatii yleisesti ihmisiltä yhä enemmän päätösten tekemistä lähteiden suhteen ja tässä tutkimuksessa haluaisinkin aiempien tutkimusten ja tämän tutkimuksen haastatteluosuuden kautta kartoittaa sitä, miten ihmiset valitsevat kanavia ja informaatiota median luomassa uutiskontekstissa. Pyrin kuvaamaan millaisia tarpeita ja motivaatioita uutisiin liittyvän tiedonhankinnan taustalla on ja miten tämä voisi näkyä valintojen tekemisessä. Minkä tekijöiden voidaan ainakin sanoa vaikuttavan uutisten seuraamiseen arkipäivässä?

Uutiset olen valinnut tarkasteluun, koska ne liittyvät arkipäivän tiedonhankintaan keskeisesti. Lisäksi katson, että uutisten seuraaminen on tiedonhankintatutkimuksen kontekstina hedelmällinen, koska sitä ilmenee päivittäin, tietyin väliajoin ja sen voidaan katsoa palvelevan omia intressejä, eli se on vapaaehtoista. Uutisten kanaviksi otan tutkimuksessani mukaan sekä sanomalehden, television, että internetin. Radion jätän tietoisesti pois tutkimuksesta, sillä uskon sen osuuden olevan melko olematon kohderyhmässäni. Päähuomioni tutkimuksessa keskittyy sanomalehdestä ja televisiosta saatavaan uutistietoon, koska näiden on tutkittu olevan nuorille, aikuisväestölle ja eläkeläisille keskeisimmät uutistiedon lähteet arkipäivässä (esim. Pietikäinen 2001, 570; Savolainen 2008; Reimer 1994; Niemelä 2006). Lisäksi näiden kahden kanavan käyttöä on tutkittu selvästi enemmän ja pidempään kuin internetin uutispalvelujen käyttöä.

Tutkimuskysymyksiksi olen asettanut seuraavat:

- Miten nuoret aikuiset hankkivat uutistietoa televisiosta, sanomalehdistä ja internetistä arkielämässään?

Yksityiskohtaisemmin tarkasteltuna:

- Mitä uutisia ja tiedonlähteitä kohderyhmä valitsee tai ei valitse?
- Mitkä tekijät ohjaavat uutisten seuranta arkielämässä?
- Kokevatko nuoret aikuiset infoähkyä uutisten suhteen?
- Vaikuttaako nuorten aikuisten korkeampi koulutus uutisten seuraamisen aktiivisuuteen?

Tutkimukseni alkaa seuraavassa luvussa keskeisten käsitteiden määrittelystä, jonka jälkeen tuon esille aiempaa aihealueen teoriaa ja tutkimusta, myös joukkoviestintätutkimuksen puolelta. Sen jälkeen esittelen tutkimuksen metodit ja haastatteluosuuden, tulokset ja loppupäätelmät.

2 Käsitteet

2.1 Arkielämän tiedonhankinta

Arkielämän tiedonhankinnan (everyday-life information seeking, ELIS) määrittelyssä voidaan alkuun kysyä, mitä arjella ymmärretään. *Arjen* käsite on melko vaikeasti tarkasti määritettävissä. Arki ymmärretään tässä lähinnä sinä kaikkien tekijöiden kokonaisuutena, joka määrittää yksilön jokapäiväistä toimintaa ja tiedonhankintaa, mutta luo samalla myös rajoitteita ja ehtoja sille. (Haasio & Savolainen 2004, 107–109). Vielä teoreettisemmin arkea voi tarkastella ”ajan ja paikan viitekehyksenä, joka järjestää mitä tehdään, milloin, kenen kanssa ja missä” (Cheney 2002, 10; tässä Niemelä 2006, 29). Savolainen tuo esille kuinka yksilön arkielämä on usein lähes sitoutunut tiettyyn asioiden järjestykseen ja tästä järjestyksestä pidetään kiinni niin kauan kuin se on yksilön kannalta mielekästä. Vaikka arkipäivän toistuvuus samanlaisena päivästä toiseen voi tuntua hyvinkin tylsältä ja kaavamaiselta, perustelee toistuvuus paikkansa yksilön elämää helpottavana tekijänä. Yksilöt tapaavat etsiä yhtenäisyyttä elämäänsä, sillä sen kautta heidän on helpompaa suunnitella ja punnita mahdollisia tekojaan. Tapa, miten asiat ovat järjestyneet (order of things) arkielämässä, on kulttuurisesti ehdollistunut, eli toisin sanoen kulttuurin arvot, tavat ja asenteet ohjaavat yksilön arkipäivän tapoja. (Savolainen 2008, 52).

Arkielämä koostuu myös etenkin ajallisesti määrittäneestä jatkumosta, jossa nykyhetken valintoja ja niiden vaikutuksia suhteutetaan sekä menneeseen että tulevaisuuteen. Arkipäivän rutiinit pohjaavat pitkälti sille, mitkä ovat kokemukset aiemmista valinnoista: jos eilen ostin leipää lähikaupasta ja totesin sen ostamisen helpoksi ja leivän hyväksi, on kannattavaa ostaa sitä sieltä myös tänään. Asiat taipuvat suoritustapaansa myös sen mukaan, mikä on kulttuurisesti ”normaalia” (Haasio & Savolainen 2004, 108). On normaalia hakea leipää lähikaupasta. Samaten edellä mainittu asioiden järjestys perustuu myös ajanhallintaan siten, että tietyt toiminnot suoritetaan usein sa-

moihin aikoihin päivästä. Täten yhteenvedona arkielämän, tai lyhyemmin arjen, käsitteestä voidaan sen sanoa olevan ajallisesti määrittynyt, toistuvuuteen taipuva, kulttuurisesti ehdollistunut, sekä ainakin näennäisesti luonnollisesti järjestäytynt.

Arkielämään kuuluu vahvasti myös työnteko, sillä se on olennainen osa arkipäivän rutiineja. Tutkimuksissa on kuitenkin suhtauduttu eri tavoin siihen, pitäisikö arkielämän tiedonhankinnan piiriin sisällyttää myös ammatin puolesta syntynyt tiedonhankinta (esim. Agosto & Hughes-Hassell 2005, 143; Savolainen 2008, 3), koska työ- ja vapaa-ajan elämä ovat osaltaan päällekkäisiä ja ne yhdessä koostavat arjen. Tässä tutkimuksessa työtehtäviin liittyvä tiedonhankinta kuitenkin suljetaan pois, koska katson sen kuuluvan ammatillisen tiedonhankinnan tutkimuksen piiriin.

Tiedonhankintaa on informaatiotutkimuksen historiassa hahmotettu erityisesti erilaisien mallien avulla. Näistä tunnetuimpina voidaan mainita muun muassa T. D. Wilsonin (1981; uudistettu 1997), Brenda Dervinin (1992) ja Carol Kuhlthaun (1993) tiedonhankinnan mallit. (Wilson 1999). Tutkimukseni kannalta relevantteja arkielämän tiedonhankinnan malleja käsitellään kolmannessa luvussa. Käsitteenä tiedonhankinta voidaan laajemmin ymmärtää prosessina, joka lähtee tiedontarpeista ja jonka loppupäässä on useimmiten tiedonkäyttö. Tiedonhankinnan syntyyn tarvitaan jonkin ongelman aiheuttama tiedontarve ja tämän tunnistaminen. Tiedontarve aiheuttaa erilaisia seuraamuksia, toimintoja, jotta tiedontarve saadaan tyydytettyä. Koska yksilön aiemmat kokemukset määrittävät tiedonlähteille hakeutumista, tapahtuu yksilön mielessä eri kriteerein määrittyntä puntarointia muun muassa tiedonlähteen saavutettavuuden, kustannusten ja käytettävyyden kannalta. Hankittuaan aineistoa, yksilö pohtii niiden relevanssia, omaksuu ja käyttää hyödylliseksi katsomansa aineiston. Koska saatu aineisto voi aiheuttaa uusia tiedontarpeita tai johtaa suurempaan kokemukseen tietämättömydestä, voi tiedonhankinta alkaa alusta. (Mäkinen 2003, 84–85).

Tiedonhankintaa on hahmotettu sekä lineaarisesti etenevin mallein (esim. Kuhlthau 1993), että suljettuina, kehämäisinä malleina (esim. Meho & Tibbo 2003). Tiedonhankinnan luonteeseen kuuluukin sekä toistuvuus, mutta myös prosessimaisuus liittyen vahvasti myös siihen etsitäänkö orientoivaa vai praktista tietoa. Yksinkertaisimman

praktisen ongelman ratkaisu voi ratketa hyvinkin suoraviivaisesti etsimällä tietty tieto, joka sammuttaa tiedontarpeen. Myös päätöksenteko on keskeinen toiminto tiedonhankinnassa (Berryman 2007, 2; Case 2002, 80), sillä tiedonhankinta sisältää useimmiten valintojen tekemistä. Yleispiirteittäin tiedonhankinta voidaan nähdä prosessinomaisena tapahtumana, joka tähtää erilaisilla keinoilla tiedontarpeiden tyydyttämiseen tai ongelman ratkaisuun, määrittelystä riippuen.

Perinteisesti tiedonhankinnan tutkimuksissa on tehty käsitejakoa informaation, tiedon ja tietämyksen suhteen. Informaatio ymmärretään usein informaalisti tai formaalisti kommunikoituina ideoina, faktoina, datana ja fiktiivisinä hengentuotteina, jotka esitetään missä muodossa tahansa (Chen & Herson 1982, 5). Tieto puolestaan syntyy kun ymmärryksellä varustettu yksilö vastaanottaa informaatiota oman ajattelurakenteensa kautta (Case 2002, 61). Tieto onkin aina henkilökohtaisesti rakentunutta. Tietämys voidaan kuvata sinä kokonaisuutena, joka syntyy yksilön tiedon, kokemusten ja sosiaalisen yhteisön vuorovaikutuksesta. Tieto ja tietämys ovat osaltaan päällekkäisiä käsitteinä (Case 2002, 61). Tutkimuksessa on siis loogista käyttää informaatio -nimitystä uutisinformaatiosta, jonka kanssa vastaanottava yksilö ei ole vielä ollut tekemisissä. Sanoman tai syötteen, eli informaation, tultua perille yksilön tajuntaan, voitaisiin puhua tiedosta tai tietämyksestä. Käytännössä kuitenkin puhutaan usein uutistiedosta, vaikka käsitteellisesti tarkoitetaan uutisinformaatiota.

Yhteenvetona arkielämän tiedonhankinta käsitteenä ymmärretään tässä toimintana, joka tähtää informaation hankintaan (Niemelä 2006, 30) arkielämän tilallisissa ja ajallisissa puitteissa, jotta se voidaan oman subjektiivisen tulkinnan kautta muuttaa tiedoksi ja siten se mahdollisesti tyydyttää tiedontarpeen. Hankittu tieto voi synnyttää uusia tiedontarpeita, muuttua tietämykseksi ja vaikuttaa tulevaan tiedonhankintaan yksilön tietämyksen muuttuessa.

2.2 Good enough-periaate ja vähimmän vaivan laki

Informaatiotutkimuksen tutkimuksissa on tullut ilmi, että ihmisen tiedonhankintaa määrittää paljolti *good enough* -periaate ja *vähimmän vaivan laki* (Haasio & Savolainen 2004, 113; Mäkinen 2003, 101). Good enough -periaate viittaa ihmisen tapaan lopettaa aktiivinen tiedonhankinta, kun tietoa koetaan olevan aiheesta tarpeeksi, eli katsotaan, että tällä tiedolla pärjätään eteenpäin. Samoin ihmisen päätöksentekoa rajoittavat päivittäin useat tekijät, kuten aikapula tai tunnepuolen tekijät ja siten ihminen harvoin pääsee ”optimaalisen rationaalisuuden” tasolle toiminnassaan. Siten, kun järki on paljolti sidottu ulkoisten ja sisäsyntyisten rajoitteiden vaikutuksesta, yksilö tyytyy usein *tarpeeksi hyvään* päätökseen (Berryman 2007, 2), eli tässä tapauksessa riittävään tietomäärään, eikä siten hanki kaikkea informaatiota aiheesta.

Good enough -periaatteeseen liittyy osittain myös saturaatiopisteen ajatus. Erityisesti ammatillisen tiedonhankinnan tutkimuksissa on huomattu, kuinka työroolin määrittämissä tiedonhankinnassa ihminen tulee tarpeeksi tietoa haettuaan kyllästyspisteeseen (satiation), lopettaa tiedonhankinnan, koska kokee jo saaneensa tarpeeksi tietoa. Kyllästyspisteessä henkilö huomaa, että löydetyt viitteet ja lähteet alkavat toistaa itseään, eivätkä ne tuo varsinaisesti uutta tietoa aiheesta, tarvittu tieto on jo siis löydetty. (esim. Prabha & al. 2007, 3). Arkielämän tiedonhankintatutkimuksessa kylläytymisen on tullut esille myös esimerkiksi Savolaisen tutkimuksessa, jossa vertaillut tiedonhankkijaryhmät kuvailivat kyllästyneensä jatkuviin uutisiin Lähi-idän rauhatonmuuksista, koska tarjolla ei tuntunut olevan aiheesta mitään uutta ja tiedonhankinnan ei enää koettu olevan vaivan arvoista (2008, 95). Tämä seikka tuli ilmi myös omassa tutkimuksessani siten, että haastatellut totesivat uutisten toistavan itseään sekä päivittäin, että pidemmällä aikavälillä ja he mainitsivat aiheita, joita oli käsitelty uutisissa jo riittävästi.

Prabha kollegoineen (2007) tutki mitkä tekijät vaikuttavat tiedonhankinnan keskeyttämiseen opiskelijoilla ja yliopiston henkilöstöllä. Kartoittaessaan aiempia tutkimuksia, he tiivistivät tiedonhankinnan keskeyttämiseen vaikuttavan seuraavat viisi seikkaa: (1)

käyttäjän tavoitteet tai motivaatiot tiedon haluamiseen, (2) tiedontarpeen ominaisuudet, (3) ulkoiset tekijät, kuten tilanne, konteksti ja asetelma, (4) sisäiset tekijät, kuten motivaatio ja tiedonhankintataidot sekä (5) projektin vaihe. (2007, 11). Vaikka Prabhan tutkimus käsittelee pikemmin ammatillista tiedonhankintaa, voin todeta, että kohdat 1–4 pätevät myös oman tutkimusjoukkoni käyttäytymiseen, vaikka se koskeekin arkielämän tiedonhankintaa. Tähän on lisättävä, että edellä mainitut tekijät ovat muutosalttiita, eivätkä ne siten vaikuta tasaisella painolla, vaan vaihdellen tiedonhankintaan.

Vähimmän vaivan laki tuli ilmi laajassa Chenin ja Hernonin (1982) tekemässä puhelinhaastattelussa, jossa kartoitettiin ihmisten arki- ja työelämän tiedontarpeita ja tiedonhankintaa. Vähimmän vaivan lailla viitataan siihen, että tieto hankitaan sieltä, mistä se helpoiten saadaan käsille ja missä se on helposti ymmärrettävässä muodossa. Vähimmän vaivan laki voi eri tilanteissa viitata erilaisiin kriteereihin helppoudesta, mutta yleisesti se kuvaa tilannetta, jossa yksilö punnitsee omasta näkökulmastaan kuinka tiedonhankinta voidaan toimittaa kustannus -hyötyperiaatteen pohjalta parhaiten. Chenin ja Hernonin tutkimuksessa ensisijaisiksi lähteen valinnan kriteereiksi ilmoitettiin *aiempi kokemus, lähteen helppo tavoitettavuus ja käytettävyys*. Tuloksina tiivistettynä oli, että tiedonhankinta on useimmiten kovin rutinoitunutta ja ihmiset tapavat pysytellä mieluummin tutuissa lähteissä, eli tässä tapauksessa ihmislähteissä. (Chen & Hernon 1982, 54–66). Vähimmän vaivan lain ohjaamana ihmiset suosivat useimmiten ihmislähteitä tiedonhankinnassaan (Case 2002, 142) koska he luultavasti kokevat, että toisilta ihmisiltä saa vastauksen helpoiten, kyselyn voi muotoilla monin tavoin ja lisäkysymysten esittäminen on helppoa.

Myös kustannus -hyöty -periaate on ratkaiseva tiedonhankinnan yhteydessä (Prabha et al. 2007, 2). Käytännössä tämä näkyy siinä, kuinka ihminen keskeyttää tiedonhankintansa tiettyyn pisteeseen, esimerkiksi lukiessaan päivän lehteä hän lukee otsikon uutisesta, mutta jättää itse sisällön lukematta, koska on jo jouduttava töihin ja tälläkin tiedolla kyseisestä asiasta kyllä pärjätään. Kustannukset, eli töistä myöhästyminen, olisivat huomattavat suhteessa saatuun hyötyyn, eli lisätietoon maailman tilasta, jolla

ei välttämättä tee mitään. Kustannus -hyötyperiaate liittyy keskeisesti vähimmän vai-
van lakiin ja good enough -periaatteeseen, toisinaan ilmiöitä onkin vaikea edes erottaa
toisistaan. Kustannus -hyöty -periaatetta on hyödynnetty usein myös joukkoviestintä-
tutkimuksen alueella (Case 2002, 143-144), jota käsitellään tarkemmin kappaleessa
neljä.

2.3 Orientoiva tieto

Tiedonhankintatutkimuksessa jaetaan hankittavan tiedon laatu usein *praktiseen* ja
orientoivaan tietoon (esim. Pietilä & Haapasalo 1975; tässä Haasio & Savolainen
2004, 19; Mäkinen 2003, 78). Samoin voidaan puhua praktisesta ja orientoivasta tie-
donhankinnasta. Praktinen tai ongelmalähtöinen tiedonhankinta liittyy tietyn tehtävän
suorittamiseen tai ongelman ratkaisemiseen ja se voidaan hahmottaa jaksottaisena ta-
pahtumana, jolle on yleensä mahdollista löytää alku ja loppu. Praktisesta tiedonhan-
kinnasta voidaan antaa tyypillisenä esimerkkinä juna-aikataulun hankkiminen matkaa
varten. Praktista tiedonhankintaa tapahtuu sekä ammatillisella, että ei-ammattillisella
tiedonhankinnan alueella, eikä praktista tiedonhankintaa tule nähdä ainoastaan lyhyt-
kestoisena, tiettyä selkeätä ratkaistavissa olevaa ongelmaa palvelevana toimintana,
vaan laajimmillaan tietoa etsitään jopa vuositolkulla esimerkiksi väitöskirjan loppuun-
saattamiseksi. (Haasio & Savolainen 2004, 30).

Siinä missä praktinen tiedonhankinta on ongelmalähtöistä, suorituskeskeistä ja episo-
dimaista luonteeltaan, voidaan orientoivaa tiedonhankintaa luonnehtia monitoroinnik-
si tai seuraamiseksi, joka kohdistuu ympäristöön tai ”elämismailmaan”. Orientoiva
tiedonhankinta palvelee usein tarpeita hoitaa jokapäiväisiä asioita, mutta se on toisaal-
ta luonteeltaan usein myös pitkäaikaista. Tarvetta tarkkailla jatkuvasti erilaisia ympä-
röiviä tapahtumia luo myös mahdollisuuden varautua toimintaympäristön muutoksiin.
(Savolainen 2008, 83). Sanomalehden luku, uutisten katselu tai uutissivujen nettiselai-
lu ovat tyypillisiä esimerkkejä orientoivasta tiedonhankinnasta siten, että ne ovat
usein päivän rytmiin sidottuja, noudattavat samaa kaavaa ja pohjaavat aiemmille ko-
kemuksille ja tietämykselle. Uutisten seuraamisen arkipäivässä voidaan sanoa ilmene-

vän pitkälti orientoivan tiedonhankinnan muodossa. McKenzien esittelemät tiedonhankinnan termit (2002) kuvaavat hyvin, kuinka orientoiva tiedonhankinta voi olla sekä aktiivista että passiivista, siinä mielessä että ihminen voi saada hakematta relevanttia tietoa jostakin aiheesta, josta hän ei alun perin ollut kiinnostunut. Tällaista ilmiötä voidaan kutsua satunnaiseksi tiedonsaanniksi. (Niemelä 2006, 30).

Orientoiva tiedonhankinta liittyy yleisemmin ihmisen toimintaan, jota ohjaavat paljolti ihmisen yksilölliset preferenssit (Niemelä 2006, 30) tai intressit, kuten Savolainen (2008, 56) asian ilmaisee. Orientoivan tiedonhankinnan yhteydessä yksilöllisten tekijöiden lisäksi yhteisöön liittyvät tekijät vaikuttavat orientoivaan tiedonhankintaan. Savolainen ja Nieminen ovat tutkimuksissaan tulleet tulokseen, että orientoiva tiedonhankinta uutiskontekstissa on hyvin rutinoitunutta ja aikasidonnaista, mutta myös ajallisesti sisältöjen tuottajien (Yleisradio, Helsingin sanomat, jne.) säätelemää. Siten orientoiva tiedonhankinta uutiskontekstissa voidaan arkipäivässä nähdä tottumuksia ja rutiineja noudattavana, erilaisia tarpeita palvelevana, useimmiten pitkäkestoisena tapahtumaympäristön tai elämismaailman seuraamisena, joka ei välttämättä liity suoraan ongelmanratkaisuun.

2.4 Tiedontarve

Tiedontarve on informaatiotutkimuksessa nähty lähtöpisteenä tiedonhankinnalle. Näkyvimpinä tiedontarpeita pohtineina tutkijoina voidaan mainita mm. T. D. Wilson sekä Chun Wei Choo. Choo käsitteli tiedontarpeita artikkelissaan *Closing the Cognitive Gaps: How People Process Information* (1999), jossa hän tuo esille kuinka tiedonhankinta on sosiaalisesti määrittynyttä toimintaa. Choo hahmottaa tiedonhankinnan mallissaan kolmella tasolla hankinnan osatekijöitä; tiedontarpeita, tiedonhankintaa ja tiedonkäyttöä. Näitä kolmea osaprosessia hän käsittelee kognitiivisten, affektiivisten ja tilannelähtöisten tekijöiden kautta.

Tiedontarpeen tasolla kognitiiviset tarpeet voidaan ajatella haluna tietää. Yksilöllä on pyrkimys oppia, jotta hän pärjää maailmassa. Choo viittaa Dervinin kognitiiviseen

kuiluun, jossa tiedonhankkija joutuu pysähtymään metaforisen kuilun reunalle ja rakentamaan sen yli ”tiedollisen sillan”, jotta pääsee jatkamaan matkaansa. Kognitiiviset ja affektiiviset tiedontarpeen ulottuvuudet ovat usein kietoutuneet yhteen. Affektiivisiä oireita, muun muassa ahdistusta ja turhautumista, syntyy kun kognitiivinen kuilu huomataan edessä. Affektiivisiä oireita voivat Choon mukaan olla myös Kuhthaunkin (1993) kuvaamat tuntemukset epävarmuudesta tai tuntemus siitä, että jotain puuttuu. Olo voi olla ikään kuin tyhjä tai tietämätön ilman kaivattua informaatiota. Tilanelähtöiset tekijät viittaavat lähinnä toiminnan aikaan ja paikkaan, jolloin esimerkiksi tiukka aikataulu voi vaikuttaa tiedontarpeen muotoon. Tiedontarpeeseen liittyvästä ongelmasta olisi suoriuduttava mahdollisimman nopeasti. (Choo 1999).

Wilson hahmottaa informaatiokäyttäytymistä kuvaavassa mallissaan tiedontarpeita samansuuntaisesti jaotellen ne fysiologisiin, affektiivisiin ja kognitiivisiin perustarpeisiin, joiden pohjalta tiedonhankinta käynnistyy. Jaottelu perustuu psykologien luomalle perustarpeiden luokittelulle, jota Wilson käyttää osana hahmottamaan ihmisen tiedonhankintakäyttäytymistä. (2006, 663). Hän myös kuvaa kuinka ihmisen tiedonhankinnan saattaa virittää esimerkiksi tarve jäsentää, selkeyttää tai vahvistaa jo omatua tietoa tai uskomuksia. On tärkeää seurata mitä ympäristössä on tapahtumassa ja onko oma toiminta edelleen perusteltua suhteessa uuteen tietoon. (Haasio & Savolainen 2004, 26). Wilsonin mukaan tiedontarpeiden ilmiö on hyvin kompleksinen, eikä sen suhteen ole onnistuttu luomaan yhtenäistä käsitystä tiedontarpeiden määritelmästä (Wilson 2006, 660–663). Tähän ovat päätyneet myös Haasio ja Savolainen, jotka esittävät tiedontarpeen käsitteen olevan hyvin vaikeasti määriteltävissä. Tiedontarpeen käsitettä on tutkittu liian vähän ja tyypittelyt sen suhteen ovat jääneet varsin yleiselle tasolle. (Haasio & Savolainen 2004, 27). Tiedontarve on myös aina subjektiivinen kokemus, jota on vaikea saada esille havainnoitavaksi (Wilson 1996, 2).

2.5 Tiedon välttäminen

Informaatiotutkimuksen erään periaatteen voidaan ajatella olevan, että ihmiset pyrkivät hankkimaan tietoa, joka on yhteensopivaa heidän aikaisemman tietämyksen, usko-

muksien ja mielipiteiden kanssa. Samalla ajatellaan että ihmiset pyrkivät välttämään altistumista sellaiselle tiedolle, joka on ristiriidassa näiden sisäisten tilojen kanssa, sillä se aiheuttaa usein negatiivisia tuntemuksia (esim. Case 2002, 92; 2005, 355). Ajatuksen yhteydessä on puhuttu selektiivisestä altistumisesta, jolloin ihminen valitsee alttiuden viesteille, jotka tukevat hänen aiempia käsityksiään. On kuitenkin todettu, että ihmiset eivät aina suosi tietoa, joka tukee heidän aiempia käsityksiään. Seras ja Freedman (1967; tässä Case 2002, 93) huomasivat, että koulutetut henkilöt ovat avoimempia tällaiselle mentaalista yhtenäisyyttä hajottavalle tiedolle, etenkin jos heillä on jo paljon tietoa kyseisestä aiheesta. Yleisesti ihmiset kuitenkin pidemmällä aikavälillä tuntuvat suuntautuvan informaatioon, joka tukee heidän aiempia käsityksiään.

Tiedon välttämisen ilmiön yhteydessä on pohdittu missä määrin siihen vaikuttaa tilanne tai ihmisen luonne. Tilanne voi näkyä esimerkiksi siten, että ollessaan stressaantunut, yksilö hakeutuu useammin viihteellisen sisällön luokse vaikkapa televisiota katsoessaan, koska kokee sen tarjonnan olevan terapeutista (Case 2002, 94). Samalla hän siis jättää valitsematta toisen lähteen, esimerkiksi faktapitoisen dokumentin toiselle kanavalla. Toisaalta, psykologit ovat tuoneet esille, että ihmisen tiedonhankinnan tyyliä voidaan kuvailla monitoroinniksi (monitoring) ja ”bluffaamiseksi” (blunting), sen mukaan miten he suhtautuvat uhkaavaan tietoon ympäristössään. Monitoroijat skannaavat ympäristöään uhkien varalta, kun taas bluffaajat ovat taipuvaisia välttämään uhkaavaa informaatiota. (Case 2005, 355).

Kolmas lähestymistapa tiedon välttämiseen on filttäminen, joka kuvaa sitä, miten ihmiset suodattavat tarjottua informaatiomassaa ja poimivat sieltä omien periaatteidensa mukaisesti informaatiota. Patrick Wilson toteaa filttämisen olevan järkevää ja tehokasta, jos se palvelee tietoisia periaatteita, jossa ihmisen käsittelykyvyn ylittävä informaatio pyritään suodattamaan pois (1995, 45–46; tässä Case 2002, 95). Eri näkemyksistä yhdyn Casen näkökulmaan, että lopulta suurimman osan aikaa tietoa ei varsinaisesti vältellä, vaan sitä ei vain yksinkertaisesti käytetä (2002, 95).

Tiedon välttämisen, selektiivisen altistumisen ja filttämisen yhteydessä on vielä luontevaa pohtia hieman *informaatioylikuormituksen*, eli niin kutsutun infoähkyn

osuutta tiedonhankintakäyttäytymisessä. Infoähky syntyy kun yksilön vastaanottama informaatio toimii lähinnä hidasteena eikä apuvälineenä, vaikka informaatio on potentiaalisesti hyödyllistä. Tilanteeseen liittyy usein kontrollin puutteen, murskautumisen ja ahdistuksen tunnetta. 90-luvulla informaatioähkystä tuli suosittu käsite, kun sähköposti ja internet moninkertaistivat viestinnän ja informaation määrän yksilöiden arkipäivässä ja työelämässä. Ilmiötä on tutkittu etenkin ammatillisen tiedonhankinnan kontekstissa ja tällä alueella informaatioähkyn on todettu näkyvän myös käytännössä. (Bawden et al. 1999, 249).

Infoähkyä torjutaan valikoimalla viestejä ja tutkimalla vain osaa niistä tarkemmin. Tämänkaltainen “todellisuuden editointi” ei aina ole ongelmallista, sillä ihminen on totunut suhtautumaan informaatioon valikoivasti. Tunnistamme useimmiten mitä meidän tarvitsee tietää ja mitä olisi vain hauska tietää. Ihminen onkin sopeutuvainen jopa liian suuren informaatiomäärän kohtaamiseen. Toisinaan kuitenkin tilanteesta ja yksilön mentaalisisistä malleista riippuen yksilön käsittelyjärjestelmä ei pysty ottamaan kaikkea informaatiota vastaan ja syntyy ylikuormitustilanne. Esimerkiksi jo sanomalehdet sisältävät enemmän tietoa kuin yksilö voi sulattaa ja tutkimusten mukaan 2/3 sisällöstä jääkin käyttämättä. (Case 2002, 98–101).

Savolaisen arkielämän mediankäytön tutkimuksessa kävi ilmi, että suhtautuminen informaatioähkyyn oli kaksijakoista. Puolet joukosta kertoi kärsineensä siitä, kun taas toiset pitivät sitä vähäisenä sivuseikkana, jonka takia ei kannattanut valittaa. Aiempien tutkimusten mukaisesti myös tässä huomattiin, että enemmän internetiä ja sähköpostia käyttävä ympäristöaktivistien ryhmä koki ähkyä tulevan sähköiseltä suunnalta, kun taas työttömistä osa koki sanomalehtien ja television tarjoavan liikaa tietoa käsiteltäväksi. Toisaalta huomattiin, että informaatioähkyn kokeminen on tilanne- ja aiheis-donnaista. Mielenkiintoisesti eräs haastateltu viittasi moraaliseen velvoitteeseen seurata median tarjontaa (esim. uutiset), vaikka olisi muutakin tekemistä. (Savolainen 2008, 166–172). Itselleen vastuussa oleva voi kuitenkin joustaa tarvittaessa.

2.6 Media, joukkoviestintä ja uutinen

Media määritellään kanaviksi, jotka välittävät informaatiota ja tavallisesti näiden välille tehdään jako painettuun ja elektroniseen (Potter 2004, 43; tässä Niemelä 2006, 31). Reimer (1994) hahmottaa tutkimuksessaan elektronisen (lähinnä televisio) ja painetun median eroja ihmisen käytön kannalta. Painettua mediaa luonnehtii lukijan mahdollisuus edetä omaan tahtiin, kun taas elektroninen media tähtää lähinnä sujuvuuteen ja ulostulon virtaan ilman keskeytyksiä (Williams 1974, 8–96; tässä Reimer 1994, 78). Reimer lainaa Meyrowitzin ajatusta (1985, 6) ja jatkaa, että painettu media on sopivampi loogisuudelle ja rationaalisille keskusteluille.

Elektroninen media puolestaan välittää paremmin tunteita ja persoonallisuuksien esityksiä, sillä sen keinot ovat monipuolisemmat (ääni, kuva, ym.). (Reimer 1994, 76). Voidaan siis ajatella, että jos television ja radion perusominaisuutena on tuottaa informaation ”virtaa”, joka pitää ihmisen otteessaan, on niiden kohdalla suurempi mahdollisuus altistua satunnaiselle tiedonsaannille, kun yksilön mahdollisuudet valintaan ja aikatauluun kapenevat. Tutkimusjoukkoni vastauksista olikin huomattavissa vahvistusta tälle oletukselle.

Media voidaan jakaa sekä perusmediaan, että erikoistuneeseen mediaan. Perusmediat ovat radio, televisio, sanomalehdet ja internet. Perusmediat tarjoavat ihmisille materiaalia, jota he tarvitsevat arkipäivässään toimiakseen sosiaalisina olentoina. Niiden sisällöt auttavat tulkitsemaan maailmaa ja antavat neuvoja toiminnalle. Erikoistunut media puolestaan on yksityisellä puolella kirjoja ja lehtiä, yhteisöllisellä puolella taasen teatteria ja elokuvaa. Erikoistunut media tarjoaa ennemminkin tyydytystä impulsseille, jotka syntyvät henkilökohtaisista syistä. (Reimer 1997, 98). Oma tutkimukseni keskittyy perusmediaan, jonka yhteys suuriin joukkoihin on vahva.

Median käsite on suomen puhekielessä kaksijakoinen niin, että sanaa käytetään viittaamaan sekä kaikkien eri kanavien (tv, radio, ym.) muodostamaan toimitettuun kokonaisuuteen, että eri kanaviin yksitellen (esim. ”sanomalehti on painettu media”). Pu-

hekielen aiheuttamasta sekaannuksesta yritän selvittää viittaamalla uutismediaan kaikine kanavineen, sekä samalla tavalla painetusta ja elektronisesta mediasta omina kokonaisuuksinaan. Termillä kanava viitataan yksittäisiin median kanaviin, kuten televisio ja sanomalehti. Käytän näistä myös termiä (tiedon)lähde.

Joukkoviestintä on tavanomaisen määritelmän mukaan sanomien välittämistä suhteellisen suurelle, ennalta rajaamattomalle yleisölle. Välittämisessä käytetään teknisiä apuvälineitä (kanava) ja se on yksisuuntaista viestintää lähettäjältä vastaanottajalle. (Nordenstreng 1994, 12). Joukkoviestinnän käsite siten sisältää kaikki median eri kanavat, joiden kautta viesti siirtyy.

Joukkoviestinnän käsitettä voidaan yrittää hahmottaa myös perusteellisemmin kahdesta perinteisestä eri näkökulmasta, eli siirto- ja yhteisyysnäkökulmasta. Edellä esitetty näkemys kuvaa melko hyvin siirtoa korostavaa näkemystä, jossa joku viestii ja toinen kuuntelee, tässä tapauksessa joukko ihmisiä. Joukkoviestinnän yksisuuntaisuudesta on kuitenkin kiistelty jo vuosikymmeniä. Yhteisyysnäkökulmasta joukkoviestintä ei ole ainoastaan joukoille viestimistä, vaan myös niiden luomista. Joukkoja luodaan kahdella tavalla. Toisaalta joukkoviestintä kokoaa ryhmiä yhteen, kuten esimerkiksi tapahtuu perheen katsoessa samaa televisio-ohjelmaa. Aamun uutisista keskusteleva porukka työpaikalla on myös hyvä esimerkki joukkoviestinnän joukkoja luovasta luonteesta, koska se antaa aiheita keskusteluille.

Toisaalta joukkoviestintä luo myös kuvitteellisia ryhmiä ja yhteisöjä, joista Risto Kunelius antaa esimerkin illan televisiouutisista. Illan uutisankkurin toivottaessa hyvää iltaa kaikille yhtäaikaisesti, syntyy illuusio yhtenäisestä kansalaisten joukosta joista jokainen vastaanottaa saman viestin yhtäaikaisesti. Uutiset siis luovat tiedonvälityksen lisäksi yhteisöllisyyttä ja ehkä jopa vahvistavat kansalaisuuden kokemusta. (Kunelius 2003, 17–21). Myös Stuart Allan viittaa Jensenin (1995) tutkimukseen televisiouutisten katselusta, jossa tunnistettiin televisiouutisten yhdeksi tekijäksi tukea erilaisia rooleja, kuten kansalaisuutta tai kuluttajuutta (Allan 2004, 115). Tästä voidaan vetää yhteys edellä käsiteltyyn orientoivan tiedonhankinnan päämäärään olla

ajan hengessä mukana, seurata toimintaympäristöä, kuulua yhteisöön ja luoda valmiuksia keskustella toimintaympäristöstään.

Utinen on yksinkertaisimmillaan raportti tapahtumista yleisölle, mutta ilmiön selittäminen ei kuitenkaan käy ihan näin helposti. Kuten Stuart Hall (1981, 234; tässä Fleming 2006, 5) huomauttaa, miljoonista päivän tapahtumista vain osa päätyy julkisuu-teen päivän uutisina. Merkille pantavaa on, että suurin osa näistä päivän uutisista eri median kanavissa toistaa samoja asioita. Galtung ja Ruge (1981; tässä Fleming 2006, 5) ovat hahmottaneet, että useimpia uutisia määrittää ainakin seuraavat tekijät: relevanttius, ajankohtaisuus, yksinkertaistaminen, ennustettavuus, odottamattomuus, jatkuvuus, kokoonpano, kiinnostus eliittiin ja läntisiin maihin ja negatiivisuus, joka näkyy onnettomuus-, rikollisuus ja skandaaliuutisten määrässä. Näiden tekijöiden lisäksi uutiset tulevat alun perin nykyisin usein samoista lähteistä, mikä edelleen vahvistaa sisällön samankaltaisuutta. Lähteinä toimittajat käyttävät useimmiten muun muassa lehdistötiedotteita, viranomaisia, ammattijärjestöjä ja internetiä.

Uutistarjonta on useimmiten jakautunut myös maantieteellisiin ja aihealueisiin. Tämän vuoksi yhdessä sanomalehdessä on sekä paikallis-, että ulkomaanuutisia, mutta myös urheilu- ja talousuutisia. Tämä liittyy uutismaailman piirteeseen rakentaa ko-koelma erilaisia uutisia erilaisiin tarpeisiin yhdessä paketissa. (Fleming 2006, 4–26). Uutismedia voidaan nähdä Jensenin (1998, 16) mukaan jopa edellytyksenä poliittiselle, taloudelliselle ja kulttuuriselle osallistumiselle paikallisella, kansallisella ja valtioiden välisellä tasolla. Uutismedia on siten joukko relevanttia ja ajankohtaista informaatiota välittäviä kanavia, jotka auttavat yksilöitä toimimaan yhteiskunnassa.

2.7 Yhteenveto

Tutkimuksessani olen kiinnostunut hahmottamaan minkälaisia periaatteita ja motivaatioita orientoivan uutistiedon seurannan takana voisi olla. Edellä mainitut good enough- ja vähimmän vaivan -periaatteet ovat ainakin tunnetusti merkittäviä tekijöitä tiedonhankinnassa, kuten myös Choon tiedontarpeiden yhteydessä käsiteltävät affek-

tiiviset, kognitiiviset ja tilannelähtöiset tekijät liittyen tiedontarpeisiin, tiedonhankintaan ja tiedonkäyttöön. Choon tekijät jäävät kuitenkin melko karkealle tasolle. Kuten tiedontarpeita käsittelevässä kappaleessa käy ilmi, myös yksilölliset tekijät ohjaavat vahvasti yksilön tiedonhankintaa. Savolainen (2007) tutki ympäristöaktivistien orientoivaa tiedonhankintaa ja yksilön havaitseman kognitiivisen auktoriteetin ja mediauskottavuuden osuutta tiedonlähdekanavien valinnassa. Huomattiin että sanomalehdet, internet, radio ja televisio olivat suosituimpia tiedonlähteitä, vaikka usein henkilölähteet mainitaan suosituimpina tiedonlähteinä. Näitä lähteitä suosittiin varsinkin sisällön, pääsyn ja saatavuuden vuoksi, kun taas käytettävyys, käyttäjän ominaisuudet ja tilannetekijät mainittiin harvemmin valinnan selittäviksi tekijöiksi.

3 Arkielämän tiedonhankinnan mallit

Kuten edellä on todettu, ihmisen tiedonhankintaa kuvaavia malleja on kehitetty useita ja siitä johtuen olikin haasteellista valita juuri tutkimukseeni sopivia malleja. Pysin välttämään liiallista yleispätevyyttä ja hain näkemystä, joka tulee lähelle käytännön elämää ja sopii hahmottamaan orientoivaa tiedonhankintaa. Pamela McKenzien mallin valitsin, koska törmäsin siihen luonnollisesti useaan otteeseen tutustuessani arkielämän tiedonhankinnan tutkimukseen viime vuosikymmeninä. Hyvää McKenzien mallissa tutkimukseni kannalta on myös se, että se kuvaa arkielämän tiedonhankintaa. Tarkoitukseni oli alunperin hahmottaa uutisten tiedonhankintaa myös McKenzien mallin pohjalta, mutta huomasin, ettei se taivu käyttööni. McKenzien malli on sopimaton, sillä tutkimuksessani havainnoitujen tiedonlähteiden määrä (tv, sanomalehti ja internet) on liian rajattu tapojen luokittamiseksi ja tutkimus käsittelee ainoastaan orientoivaa tiedonhankintaa. Katson myös, ettei McKenzien mallin mukainen luokittelu olisi tuonut varsinaista lisäarvoa tutkimustuloksille.

Reijo Savolaisen malli (2008) puolestaan istuu tutkimusongelmiini. Savolaisen teoreettisen ajattelun kautta pyrin löytämään keskeisiä tekijöitä kanavien ja sisältöjen valintojen selittämiseksi haastateltujen vastauksista. Savolaisen mallin koen toimivaksi erityisesti, koska se yhdistää huolellisesti aiempaa arkielämän tiedonhankintatutkimusta, ottaa yhteisölliset tekijät huomioon ja sen idea on mielestäni ymmärrettävissä ja sisäistettävissä.

Koska tiedonhankintaan vaikuttaa niin moni sekä yksilöllinen että yhteisöllinen tekijä, on näitä kaikkia ehkä mahdotonta koota saman mallin alle, vaikka yrityksiä onkin nähty. Itse rakennan teoreettisen pohjan tutkimukselleni ennen kaikkea Savolaisen (2008), McKenzien (2002) ja Reimerin (1994) ideoille, jotka kaikki tunnistavat orientoivan tiedonhankinnan olevan myös yhteisöllistä toimintaa. Reimerin malli on esitelty kappaleessa viisi empiiristen tutkimusten yhteydessä.

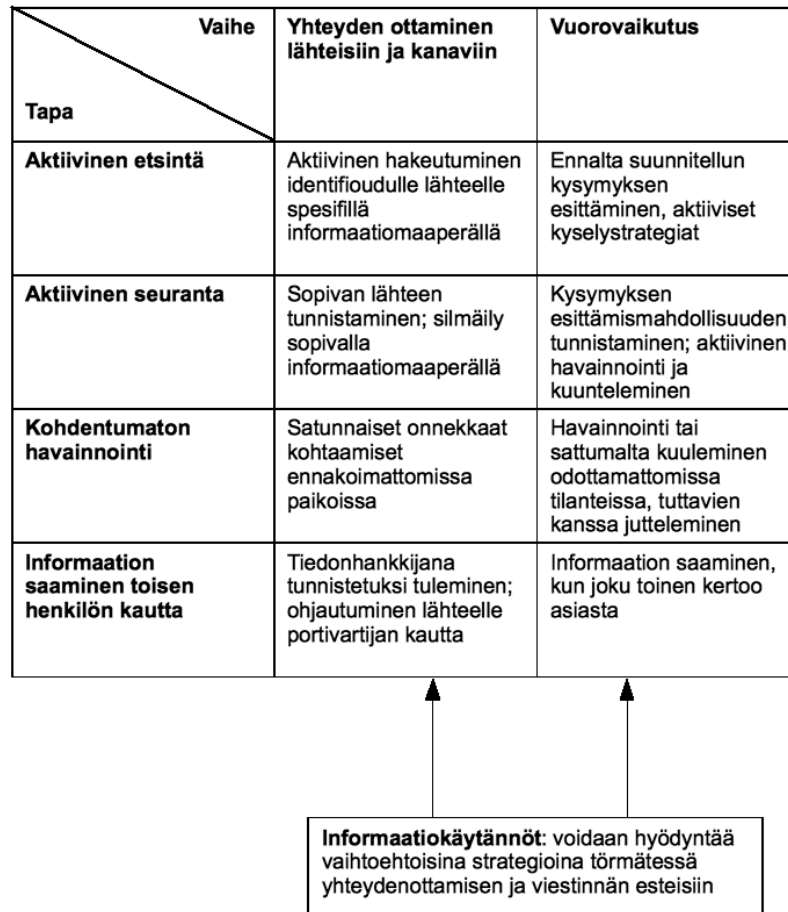
3.1 Pamela McKenzien malli

Kanadalainen Pamela McKenzie tutki 19 kaksosia odottavan äidin arkielämän tiedonhankintaa käyttäen haastattelujen ja puhelinpäiväkirjan merkintöjen purkamiseen konstruktionistista diskurssianalyysia. Konstruktionistinen diskurssianalyysi keskittyy hahmottamaan miten kertomuksia rakennetaan puheessa tai tekstissä, kuinka ne esitetään ja millaisia diskursiivisia funktioita niillä mahdollisesti on kertomuksessa. (McKenzie 2002, 20). Siten McKenzie etsii puheen takaa erilaisia merkityksiä kertomuksille, joita usein käytetään muun muassa vakuuttamaan kuulija tietystä asiasta. McKenzie käytti tutkimuksessaan apuna puolistrukturoitua haastattelua sekä päiväkirjaa, jonka hän itse koosti soittamalla äideille kaksi kertaa puhelimitse haastattelun jälkeen. Tämän materiaalin pohjalta hän rakensi kaksiulotteisen informaatiokäytäntöjen mallin.

McKenzie kritisoi aiemmissa tiedonhankinnan malleissa erityisesti sitä, etteivät ne ota huomioon lähinnä muuta kuin aktiivista tiedonhankintaa, vaikka merkittävä osa tiedonhankinnasta voi olla seurausta esimerkiksi kohdentumattomasta elinympäristön seurannasta tai odottamattomasta tiedonsaannista. Siten esimerkiksi kuuluisat Wilsonin arkielämän tiedonhankinnan mallit, jotka McKenzie huomioi tutkimuksessaan, eivät hänen mielestään kuvaa riittävän hyvin arkielämän tiedonhankintaa. McKenzie tekee eron myös Wilsonin informaatiokäyttämisen käsitteeseen ja antaa vaihtoehdoksi *informaatiokäytäntöjen* käsitteen arkielämän tiedonhankintaan liittyvien toimien kuvaamiseen, koska sosiaalinen konstruktionismi painottaa sosiaalisia käytäntöjä ja siten tutkimusote siirtyy Wilsonin kognitiivisesta, käyttäytymistä painottavasta teoriasta sosiaalisen painotuksen piiriin. (2002, 24–25).

McKenzien malli (kuvio 1), joka on saanut vaikutteita Wilsonin lisäksi myös muun muassa Choo et al:n tutkimuksesta (1999, 2000), rakentuu neljästä *tavasta* (mode) ja kahdesta *vaiheesta* näiden tapojen sisällä.

Yksilö kontekstissaan

Kuvio 1. McKenzién informaatiokäytäntöjen malli. Suomennos Niemelä 2006, 34.

Tapa on se käytäntö, jonka avulla informaatioon saadaan yhteys. Vaihe taas määrittelee sen, miten lähteeseen ensin täytyy saada yhteys (vaihe 1) ja sen jälkeen sen kanssa voidaan olla vuorovaikutuksessa (vaihe 2). Tilanteesta riippuen tavat voivat esiintyä missä järjestyksessä tahansa, eikä tiedonhankinta aina ala aktiivisesta etsinnästä.

Aktiivinen etsintä on vahvimmin tiedostettua ja suunnitelmallisinta tiedonhankintaa. Tässä tavassa etsitään spesifisti aiemmin tunnistettu lähde, suoritetaan tiedonhaku järjestelmällisesti jo tunnistetusta aiheesta, kysytään suunniteltuja kysymyksiä ja käytetään aktiivisia kyselystrategioita (Nieminen 2006, 34). Tässä vaiheessa voitaisiin puhua Robert S. Taylorin (tässä Haasio & Savolainen 2004, 27) käsitteillä muotoillun tarpeen tai kompromissitarpeen aiheuttamasta tiedonhankinnasta. Yksilö siis ymmär-

tää tiedontarpeensa ja osaa etsiä tiedonlähteille vastatakseen tarpeen aiheuttamiin kysymyksiin.

Aktiivinen seuranta ei perustu niin selkeälle suunnitelmallisuudelle kuin aktiivinen etsintä. Aktiivinen seuranta voi esiintyä esimerkiksi seuraavina käytäntöinä: järjestelmällinen käyttäytymisen havainnointi, spontaanien kysymyksien esittäminen, mahdollisuuden tunnistaminen ja aktiivinen keskustelun kuuntelu lupaavissa paikoissa. (McKenzie 2002, 26). McKenzien esimerkit liittyvät usein ihmisten väliseen tiedonhankintaan, mutta näen aktiivisen seurannan olevan käsitteenä mahdollinen käytettäväksi myös uutistiedon seuraamisen kontekstissa. Erityisesti tämä tapa, sekä kohdentumaton havainnointi ovat informaatiokäytäntöjen tapoja, joiden katson olevan uutistiedonhankinnan ytimessä.

Kohdentumaton havainnointi liittyy onnekkaisiin kohtaamisiin (serendipitous encountering) ja tiedonlähteen tunnistamiseen odottamattomissa paikoissa. Kohdentumatonta havainnointia tapahtuu myös, kun ei olla etsimässä spesifiä informaatiota, vaan pikemminkin ollaan vain vastaanottavaisia itseä koskevan tiedon löytymiselle. (McKenzie 2002, 27). Kohdentumattoman havainnoinnin tapauksessa tiedontarve voitiin tunnistaa oikeastaan vasta kun tiedonlähteeseen oli tutustuttu (Haasio & Savolainen 2004, 35). Tutkimukseni kannalta tämänkaltainen esimerkki voisi olla kun ihminen katselee iltauutisia televisiosta ilman, että hakee mitään tiettyä aihetta koskevia uutisia.

Informaation saaminen toisen henkilön kautta, neljäs informaatiokäytäntöjen tapa, viittaa tilanteisiin, joissa ihminen saa yhteyden lähteeseen tai on tekemisissä sen kanssa jonkun toisen henkilön aloitteesta. Aloitteentekijä voi olla itse tiedonlähde tai hän toimii vain tiedon välittäjänä. McKenzie huomauttaa, että tätä tapaa on vaikea löytää haastateltujen kertomuksista, sillä tarinat vaihtelevat suuresti ja niihin voi liittyä mikä tahansa edellisistä käytäntöjen tavoista. Informaation saaminen toisen henkilön kautta voi tapahtua esimerkiksi siten, että yksilö saa tiedon lähteestä jonkun toisen henkilön kautta tai hän saa neuvon suoraan henkilöltä. (McKenzie 2002, 27).

McKenzie koki empiirisen tutkimuksensa perusteella, että kaksivaiheinen malli informaatioprosessin kuvaamisessa palvelee parhaiten käytäntöjen elävää luonnetta. Informaatiokäytäntöjen tavoissa voidaan siis hahmottaa kaksi eri vaihetta: *yhteyden ottaminen lähteisiin ja kanaviin* sekä *vuorovaikutus* niiden kanssa. Yhteyden ottaminen kuvaa esteitä ja käytäntöjä lähteiden tunnistamisessa, joko yhteyden ottamisessa suoraan tai viittauksen kautta. Vuorovaikutus taas hahmottaa esteitä ja käytäntöjä lähteen kohtaamisen aikana kun tunnistaminen ja kontakti on luotu lähteeseen. (McKenzie 2002, 28).

Niemelä kritisoi McKenziä mallia (2006, 158–159) oman tutkimuksensa perusteella siitä, että se on sitoutunut liiaksi mallin taustalla olevaan empiiriseen tutkimukseen raskaana olevista naisista, jolloin tavoitteellinen tiedonhankinta on liian keskeinen kysymyksenasettelussa. Kohdentumaton havainnointi ja informaation saaminen toisen henkilön kautta kärsivät tästä, sillä niitä ei ole hahmotettu yhtä huolellisesti. Myös McKenziä esimerkit Niemelä näkee liian suppeina kuvaamaan yleisemmin tiedonhankinnan erilaisia tapoja ja vaiheita. Niemelä koki välillä myös vaikeaksi erottaa näitä informaatiokäytäntöjen tapoja toisistaan. Niemelän McKenziä malliin kohdistama kritiikki oli yksi syistä, miksi en päätenyt käyttämään tätä mallia omien haastatteluvastausten luokittamisessa.

Tässä yhteydessä on sanottava muutama sana informaatiokäytäntöjen suhteesta *informaatiokäyttämiseen*. Savolainen (2008) on pohtinut näiden käsitteiden yhtäläisyyksiä ja tuloksena näyttäisi olevan, että niiden ero on lähinnä siinä, että informaatiokäytäntö korostaa tiedonhankintaa sosiaalisesti ja kulttuurisesti määrittäneenä toimintana. Informaatiokäyttämisen taasen viittaa siihen, kuinka erilaiset tarpeet johtavat toimintaan lähteen tavoittamiseksi ja sen hyödyntämiseksi (Haasio & Savolainen 2004, 36). Informaatiokäyttämisen, jota etenkin T. D. Wilson on tutkinut vuosikymmeniä, voidaan myös ymmärtää olevan ylemmällä tasolla hierarkiassa ja informaatiokäytännöt sen alaisena, kuten Niemelä on tutkimuksessaan tehnyt. Wilson itse ymmärtää informaatiokäyttämisen kattokäsitteeksi, jonka alle mahtuu tiedonhankintakäyttämisen ja tiedonhakupäyttämisen (Wilson 1996). Informaatiokäyttämisen

puolestaan on Wilsonin mukaan osa suurempaa viestintäkäyttäytymisen käsitettä, jossa yksilön tausta vaikuttaa hänen tiedonhankintakäyttäytymiseensä sekä viestintäkanavien valintaan (Haasio & Savolainen 2004, 39).

3.2 Reijo Savolaisen malli

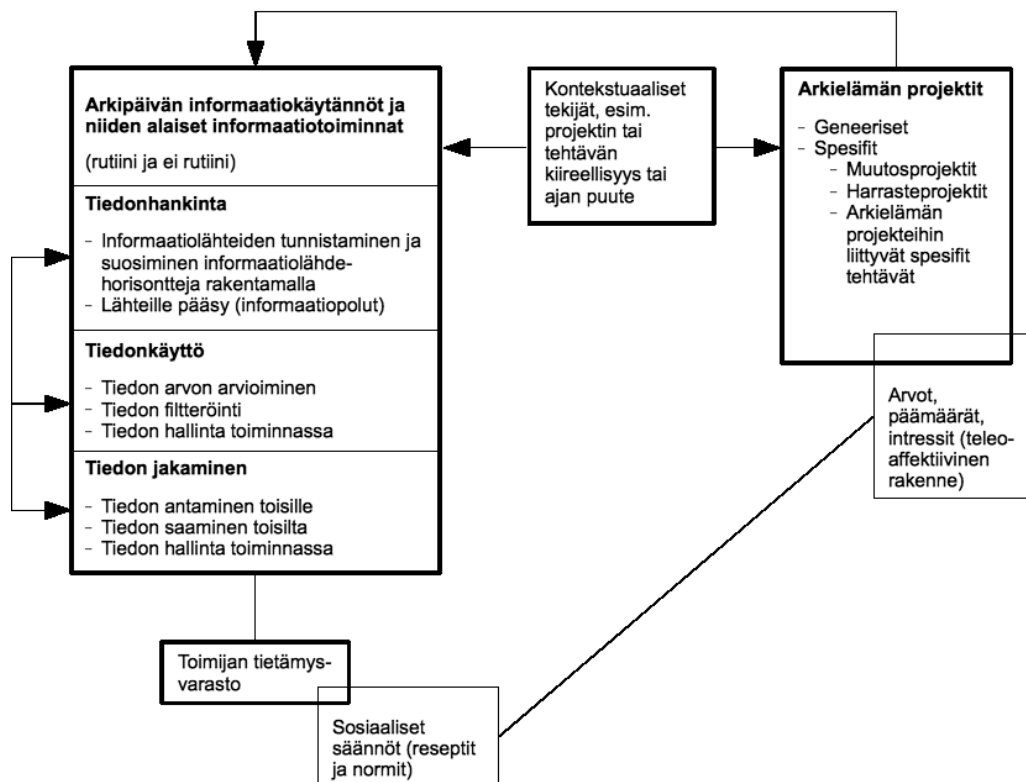
Savolaisen arkielämän tiedonhankintaa käsittelevä teos *Everyday information practices* (2008) sisältää sekä teoreettisen osion, että arkielämän tiedonhankinnan empiirisen tutkimuksen, joista molemmista on hyötyä tutkimukselleni. Savolaisen teoreettisia näkemyksiä ja mallia käsitellään tässä luvussa ja empiirisiä tuloksia tarkastellaan luvussa 5.1.

Savolainen lähtee liikkeelle tarkastelemalla *käytännön* (practice) ja *informaatiokäytännön* (information practice) käsitteitä. Käytännön määrittelyn Savolainen toteaa olevan vaikeaa, mutta tuo esille kuinka sitä ovat hahmottaneet muun muassa Bourdieu, Giddens ja Schatzki. (2008, 15–24). Käytännön käsitteestä ei vielä ole esittänyt varsinaista selkeää määritelmää, kuten ei informaatiokäytännöstäkään. Savolainen kuitenkin toteaa, että useimmiten informaatiokäytännöllä viitataan toimintoihin, kuten tiedonhankinta, tiedonkäyttö ja tiedon jakaminen. Yhteinen näkemys vallitsee myös sen suhteen, että käytännöillä viitataan niiden rakentumiseen sosiaalisesti ja kulttuurisesti, kuten aiemmin on mainittu. (Savolainen 2008, 42). Omassa työssäni ymmärrän sekä McKenzien, että Savolaisen tarkoittavan informaatiokäytännöillä ”joukkoa sosiaalisesti ja kulttuurisesti muodostuneita tapoja tunnistaa, etsiä, käyttää ja jakaa erilaisten kanavien tarjoamaa informaatiota” (Savolainen 2008, 2–3).

Varsinaista mallia (kuvio 2) Savolainen lähtee rakentamaan jakamalla arkielämän informaatiokäytännöt *tiedonhankintaan*, *tiedonkäyttöön* ja *tiedon jakamiseen*. Mallissa on esitetty näiden kolmen pääkäytännön alla esimerkkejä toiminnoista, joista nämä käytännöt rakentuvat (esim. tiedonhankinnan informaatiokäytäntö → lähteiden tunnistaminen informaatiohorisonttien perusteella). Tämä informaatiokäytäntöjen ja niitä ra-

Elämismaailma

- Yksilöllisten kokemusten kokonaisuus (havaittu elämismaailma)
- Yksilöiden väliset tekijät (sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset), jotka muokkaavat yksilöiden välisen toiminnan kontekstia

Kuvio 2. Arkielämän informaatiokäytäntöjen malli. (Kirjoittajan suomentama).

Arkipäivän toimintojen osio on mallissa *arkielämän projektien* ohella keskeisin komponentti.

Arkielämän projektit tapahtuvat yksilön *elämismaailmassa*. Elämismaailma rakentuu erilaisten jokapäiväisten projektien suorittamisesta saaduista kokemuksista ja jaetusta yhteisestä kontekstista, jossa toimintaa suoritetaan. Rakenteelliset ja materiaaliset tekijät vaikuttavat siihen miten elämismaailma on rakentunut, kuten myös ajalliset ja tilalliset tekijät. Esimerkkinä voidaan ajatella kuinka sanomalehden jakaminen juuri aamuisin ohjaa päiväjärjestystä, kun lukeminen tapahtuu usein lähes määrättynä aikana tietyssä paikassa ennen töihin lähtöä. Savolainen viittaa tässä tapauksessa ”rituaalisiin aikoihin” ja ”rituaalisiin paikkoihin”. Sanomalehden, kuten muidenkin median kanavien tapauksessa, joukkoviestinnän idea on vahvasti juuri tässä, että ihmiset osallistuvat elämismaailmassaan tämänkaltaisiin rituaalisiin informaatiokäytäntöihin. Elämis-

maailman rituaaliset käytännöt rytmittävät ihmisten elämää ja niitä ylläpidetään niin kauan kuin se koetaan mielekkäänä. Myös tiedonhankinnan käytännöt yleensä pysyvät melko samanlaisina vuodesta toiseen tai niitä muutetaan tarpeen mukaan kokemuksien karttuessa. (Savolainen 2008, 51–52).

Arkielämän projektit antavat arkielämän informaatiokäytännöille merkityksen, luovat syyn esimerkiksi televisiouutisten seuraamiselle jokaisena iltana. Ihmisen toiminta on tulevaisuuteen suuntautunutta ja se hahmottuu eri näkökulmista. Arkielämän projekteja on Hektorin (2001; tässä Savolainen 2008, 53–54) mukaan kahdenlaisia: yleisiä (generic) ja spesifisiä (specific). Geneerisistä projekteista esimerkkinä on kodinhoito ja jokapäiväisten tapahtumien tarkkailu, mikä on yleistä kaikille. Spesifit projektit taas viittaavat eriytyneisiin tilanteisiin, esimerkiksi naisen raskauteen. Spesifit projektit voidaan jakaa edelleen *muutosprojekteihin* (change project), *harrasteprojekteihin* (pursuit project) ja *arkielämän projekteihin* liittyviin *erityistehtäviin*. Muutosprojektit liittyvät usein nimensä mukaisesti turbulenteihin elämäntilanteisiin, kuten muuttoon toiselle paikkakunnalle. Harrasteprojektit pohjautuvat yleiselle intressille, joka voi ilmetä esimerkiksi harrastuksen muodossa. Arkielämän projektien pituus ja laajuus vaihtelevat ja projektiin liittyvä tiedonhankinta voikin siten jatkua yhdestä hetkestä koko elämän pituiseen jaksoon.

Savolaisen mallissa informaatiokäytäntöihin vaikuttaa *aiempi tietämys*, jonka avulla päätetään kuinka tiedonhankinnan, -käytön ja jakamisen suhteen tyypillisesti toimitaan. Useimmiten valitut toiminnot eivät synny mielivaltaisesti, vaan niitä ohjaavat *sosiaaliset säännöt*, eli ”reseptien” tapaiset vihjeet ja normit. Näiden perusteella yksilö miettii mitkä lähteet ovat potentiaalisia tai hyväksyttäviä ja mitä lähteitä kannattaa välttää. Yksilön saadessa lisää kokemuksia elämismaailmasta, hänen informaatiokäytäntönsä jalostuvat ja tehostuvat. Siten yksilön aiempi tietämys on keskeinen tekijä lähteiden valinnassa. (Savolainen 2008, 66).

Sosiaalisten sääntöjen lisäksi yksilön käytäntöjä ohjaavat *arvot*, *tavoitteet* ja *intressit*, joihin Savolainen viittaa Schatzkin käsitteellä *teleoaffektiivinen rakenne* (teleoaffective structure). Teleologinen osuus termistä viittaa päämäärähakuisuuteen, kun taas af-

fektiivisuus on sitä miten asiat merkitsevät itselle. Päämäärät ovat keskeisiä yksilöiden arkielämän projekteille, sillä ne antavat maalin, johon tähdätä toiminnassaan. Arvot puolestaan viittaavat johonkin, joka nähdään toivottavana ja haluttuna. Arvoja voidaan luokitella esimerkiksi hengellisiksi tai maallisiksi. Arvot rakentuvat sosiaalisesti, mutta niitä noudatetaan yksilöllisesti. (Savolainen 2008, 28–29). Kuten Reimerin tutkimuksen esittelystä käy ilmi myöhemmin, arvot voivat olla myös ristiriidassa yksilön sisällä.

Kolmas merkittävä teleoaffektiivinen tekijä on yksilön *intressit*, jonka Savolainen esittää keskeisenä tekijänä yksilön informaatiokäytäntöjen vaikuttimena. Intressit ovat kytkeytyneet myös tunnetekijöihin, kuten myös tavoitteisiin. Intressien yhteydessä Savolainen viittaa Wilsoniin (2006), joka kuvaa intressien olevan halua tietää miten asiat ovat jollakin alueella. (Savolainen 2008, 28–29). Etenkin intressit, mutta myös arvot ja päämäärät ohjaavat siten yksilön arkielämän projektien suorittamista, joiden päämääriä jokapäiväiset informaatiokäytännöt palvelevat. (Savolainen 2008, 57).

4 Käyttösyytutkimus

Joukkoviestintätutkimuksen alueelta on löydettävissä ajattelutavan tasolla yhtäläisyyksiä informaatiotutkimukseen. Tässä kappaleessa tuon esille kuinka joukkoviestintätutkimuksen alueella on käsitelty tutkimukseni kannalta kiinnostavasti ihmisten joukkoviestimien käyttöä, etsitty syitä käytölle ja hahmotettu esimerkiksi sosiaalisen luokan vaikutusta joukkoviestimien ja niiden välittämien uutisten kuluttamiseen. Reimerin tutkimus luvussa viisi avaa ilmiötä myös osaltaan.

Tämän tutkimuksen kannalta erityisen mielenkiintoinen on joukkoviestinnän käyttösyytutkimuksen (uses & gratifications) suuntaus, joka alkoi 1940-luvulta tutkien millaista tyydytystä media voi tarjota ihmisille. Tutkimuskysymys saattoi olla vaikka muotoa: mitä toimintoja sanomalehtien lukeminen palvelee? Aikaisempi joukkoviestintätutkimus oli suuntautunut selvittämään mitä media tekee ihmisille, kun nyt puolestaan kiinnostuttiin selvittämään *mitä ihmiset tekevät medialla*. Toisin sanoen luotiin aktiivisen yleisön käsite, jossa yleisö ei ole ainoastaan passiivinen joukkoviestinten syötteiden vastaanottaja. (Reimer 1994, 25). Esimerkiksi vuonna 1944 ilmestyi Herta Herzogin tutkimus siitä, millaista tyydytystä radiokuuntelijat saivat saippuaoperaamaisista ohjelmista. Haastattelut toivat ilmi, että kuuntelu tyydytti heitä kolmella tasolla: mahdollisuus purkaa tunne-elämän jännitystiloja, mahdollisuus toiveajatteluun ja mahdollisuus saada apua arjen pulmatilanteisiin (Pietilä 1997, 196). Näistä viimeinen viittaa suoraan arkielämän tiedonhankinnan alueelle.

1970-luvulla käyttösyytutkimus lähti uuteen nousuun hiljaiselon jälkeen, kun Katz ja Blumler julkaisivat teoksensa *The Uses of Mass Communications* (1974) ja siten hahmottivat käyttösyytutkimuksen käsitteen avulla tämän tutkimussuuntauksen teorian (Reimer 1994, 26). Katzin ja Blumlerin mukaan käyttö ja sen tuoma tyydytys voidaan hahmottaa seuraavasti:

1) sosiaaliset ja psykologiset tarpeiden (2) alkuperät, jotka synnyttävät (3) odotuksia (4) massamedian ja muiden lähteiden suhteen, jotka johtavat (5) erilaisiin media-altistumisen kaavoihin (tai muihin toimintoihin sitoutumiseen), päättyen (6) tarpeiden tyydyttämiseen ja (7) muihin seurauksiin, joista suurin osa ehkä tarkoituksettomia. (Katz et al. 1974, 20).

Käsiteltäessä ihmisen tarpeista syntyviä odotuksia ja siihen liittyvää medialle altistumista, näen tässä vahvan yhteyden informaatiotutkimuksen käyttäjälähtöiseen perinteeseen, jossa tiedontarpeet on nostettu keskiöön tiedonhankinnan alkupisteenä esimerkiksi Choon ja Dervinin tutkimuksissa. Myös 70-luvusta eteenpäin joukkoviestimien käyttösyöttötutkimuksessa on yhtäläisyyksiä informaatiotutkimuksen ajatussuuntauksiin.

Katzin teoria on saanut sittemmin kritiikkiä osakseen, etenkin sen osalta että malli on liian yksilökeskeinen ja vain psykologisille muuttujille perustuva. Malliin kaivattiin lisää sosiokulttuurisen aspektin esilletuomista, sitä kuinka yksilön erilaiset tulkinnat voidaan selittää yhteisön sosiaalisesta ja taloudellisesta maailmasta käsin. (Reimer 1994, 28). Informaatiotutkimuksen puolella samankaltaista kehitystä voidaan hahmottaa muun muassa Patrick Wilsonin 1981 julkaisemassa mallissa, jossa hän tarkastelee yksilön tiedontarpeita ja tiedonhankintaa, joihin vaikuttaa sekä yksilö- että yhteisösidonnaiset tekijät. Näiksi yhteisösidonnaisiksi tekijöiksi Wilson hahmottaa arvot, normit ja rooliodotukset, joiden osuutta tiedonhankinnassa voidaan hahmottaa vain näiden sosiaalisen syntyperän kautta. (Haasio & Savolainen 2004, 71–72).

Myös Case tarkastelee joukkoviestinnän käyttösyöttötutkimuksen ja tiedonhankintatutkimuksen yhtäläisyyksiä ja tuo esille etenkin sen yhteydet Brenda Dervinin sense making-teoriaan (Case 2002, 145). Käyttösyöttötutkimuksen piirissä on tutkittu laajemminkin sitä mitkä tekijät ohjaavat kanavien valintaa ja keskeiselle sijalle on nostettu esimerkiksi motivaatio, josta voidaan eritellä emotionaaliset, kognitiiviset ja sosiaaliset motiivit. Käyttösyöttötutkimuksen eräs teoria olettaa, että psykologiset tarpeet muokkaavat motivaation laatua ja mediavalintojen tekemistä. (Mustonen 2001, 13; tässä Sillanpää 2007, 37–38). Käyttösyöttötutkimuksen tulokset ovat myös jo aiemmin syste-

maattisesti osoittaneet, kuinka sosiaalis-taloudelliset ominaisuudet, kuten ikä, koulutustaso ja sukupuoli rakentavat ihmisten mediankäytön valintoja (Reimer 1994, 29–30).

Meidän aikamme käyttösyöttutkimus on sittemmin tuonut runsaasti uutta tietoa tältä tutkimusalueelta. Lukijan motivaation on esimerkiksi katsottu selittyvän vastakohtaparilla tiedollisuus-elämyksellisyys. Vieraantuneiden mediankäyttäjien on nähty hyödyntävän tiedotusvälineitä enemmän viihteellisistä (elämyksellisistä) syistä, kun taas aktiiviset käyttäjät seuraavat mediaa enemmän informaation itsensä vuoksi. Pietilä on jakanut sanomalehden, radion ja television viihteelliseen ja käytännön toimia hyödyttäviin syihin. Pietilän tutkimus kartoitti myös joukkoviestinten ja yleisön tiedollisen aktiivisuuden ja passiivisuuden suhdetta. Havaittiin, että joukkoviestintä voi passivoida ihmistä eikä se suinkaan aina kykene aktivoimaan ihmisiä omien elinolojensa parantamiseen. (Pietilä 1997, 198; tässä Hujanen 2007, 49).

Sanomalehden lukemisen tarkoitusta selvittävässä tutkimuksissa on jaoteltu lukemista myös järkipäisiin ja tunneperäisiin syihin, jotka voivat olla joko tiedostamattomia tai tietoisia. Seuraavan sivun taulukko havainnollistaa asiaa.

Sanomalehtien uutisia on voinut jo vuosia seurata helposti myös internetistä ja siten myös nettiiutisten lukemista on selvitetty jonkin verran tutkimuksissa. Erään esimerkin antaa v. 1998 aloitettu Stanfordin yliopiston ja Poynterin instituutin yhteistutkimus (Stanford Poynter Project), joka selvitti uutisten käyttöä internetistä. Tulokset olivat vain suuntaa antavia, mutta hyödyllisiä tutkimukseni tapauksessa. Havaittiin muun muassa että ns. valtavirran uutissivut (vertailukohteina meillä esim. Helsingin Sanomat, Aamulehti, jne.) pitävät vielä pintansa ja ovat luetumpia kuin vaihtoehtoiset tai erikoistuneemmat uutissivut. Vaikka usein on ajateltu, että lukijan huomio kiinnittyy ensimmäiseksi kuviin, havaittiin että lukijan huomion saakin paremmin tekstillä.

Lukemisen valintoja tutkimuksen mukaan ohjasivat sekä *“onnekkaat sattumat”* informaation kanssa (serendipity) että *otsikoiden selailu*, jonka perusteella päätettiin lue taanko artikkeli vai ei. Lukemiskerta kesti keskimäärin 34 minuuttia ja siinä käytettiin

Lukemisen tarkoitus	<i>Järkiperäinen</i>	<i>Tunneperäinen</i>
<i>Tietoinen</i>	Halu seurata yhteiskunnallisia asioita Halu seurata maailman tapahtumia Maailmankuvan laajentuminen kiinnostaa	Sanomalehden lukeminen punnitsee ja vahvistaa arvoja Sanomalehden äärellä viihtyy Sanomalehti tarjoaa rauhallisen hetken ja lepoa työn sekä arjen vastapainoksi
<i>Tiedostamaton</i>	Intuitio siitä, että tieto vahvistaa sosiaalista asemaa	Lukeminen vahvistaa identiteettiä Ennakkoluulot saavat tukea Sosiaaliset suhteet, työ ja harrastukset saavat tukea

Taulukko 1. Sanomalehden lukemisen tarkoitus. (Hujanen 2007, 50).

keskimäärin kuuden tuottajan uutissivuja. Tyypillistä oli, että sivustoilla surffattiin edestakaisin, eikä lukemisen eteneminen ollut lineaarista. Yleisesti uutisten lukua internetistä voidaan kuvata pinnalliseksi, mutta laajaksi. Tästä voisi päätellä että lukijat ovat hyvin selektiivisiä artikkelien lukemisen suhteen selailtuaan ensin otsikoita ja kuvia. Otsikoiden hallitsevan roolin toteamisen lisäksi Stanford-Poynterin tutkimus antaa uutisten luokittelulle hyvän perustan. Uutiset oli luokiteltu tutkimuksessa seuraaviin aihepiireihin: paikalliset, alueelliset, kotimaan, ulkomaan, rikos- ja onnettomuus-, tiede-, sota-, elämäntyyli-, kulttuuri-, urheilu-, talous- ja mielipide- tai pääkirjoitusuutiset. Uutisgenrejen jaottelu on melko samakaltainen kuin oman tutkimukseni, vaikkakin muodostin käyttämäni genret YLE:n uutissivustojen perusteella.

5 Empiiriset tutkimukset

Informaatiotutkimuksessa arkielämän tiedonhankinnan alueelta on löydettävissä tutkimuksia, jotka kuvaavat yksilöiden ja ryhmien uutisten ja joukkoviestimien käyttöä ja siihen liittyvää tiedonhankintaa. Olen jo aikaisemmin viitannut muutamiin arkielämän tiedonhankinnan tutkimuksiin, kuten myös joukkoviestinnän käyttösyöttutkimuksiin. Tässä tutkimuksessa nostan esille työhöni vaikuttaneet Savolaisen ja Niemelän tutkimukset tiedonhankintatutkimuksen alueelta, sekä esittelen Reimerin mediankäyttötutkimuksen. Joukkoviestinnän tutkimusalueelta korostan etenkin käyttösyöttutkimuksen perinnettä, josta osuvammiksi löysin Reimerin tekemän tutkimuksen ruotsalaisten mediankäytöstä. Se liittyy perinteeltään sosiaalisen näkökulman huomioivaan tutkimusotteeseen, kuten myös Niemelän ja Savolaisen tutkimukset ja tuo näin ollen yhtenäisyyttä tutkimukseeni. Tämän lisäksi koen sen hyötynä ruotsalaisen yhteiskunnan mediakentän tutkimisen, joka on kokemuksieni mukaan melko samankaltainen kuin Suomessa.

5.1 Ympäristöaktivistien ja työttömien arkielämän tiedonhankinta

Savolaisen empiirinen osio teoksessa *Everyday Information Practices: A social Phenomenological Perspective* (2008), perustuu luvussa 3.1 esitetylle mallille. Tutkimusjoukkona oli 20 ympäristöaktivistia ja 18 työtöntä henkilöä joiden tiedonhankinnan, tiedonkäytön ja tiedon jakamisen eroja Savolainen tarkasteli. Tämän lisäksi hän vertasi tätä v. 2005–2006 tehtyä tutkimusta aiempiin tekemiinsä tiedonhankinnan tutkimuksiin. Tutkimus pyrki ennen kaikkea selvittämään kuinka ihmiset rakentavat arkielämän informaatiokäytännöistään *mielekkäitä* itselleen. Tämän selvittämiseksi Savolainen käytti teemahaastattelun, kriittisen tapauksen, kuten myös informaatiohorisonttien piirtämisen menetelmiä. (2008, 77–79). Kriittinen tapaus menetelmänä tässä tapauksessa viittaa tapaustutkimuksen menetelmään pyytää haastateltua muistelemaan

jotain tutkimuksen kannalta merkittävää tapausta, johon liittyy tiedonhankintaa (Savolainen 2008, 121). Informaatiohorisontin käsite on Diane Sonnenwaldin (2001) luoma ja sillä pyritään kuvaamaan tiedonhankinnan spesifiä kontekstia ja tilannetta. Informaatiohorisontti piirtyy aina yksilöstä käsin tilannekohtaisesti ja kattaa kaikki lähteet, jotka tiedonhankkija havaitsee. Haastateltua pyydetään siinä piirtämään karttamainen yksinkertainen kuva itsestään suhteessa tiedonlähteisiin. (Savolainen 2008, 60).

Savolainen käsitteli haastateltujen informaatiokäytäntöjä orientoivan tiedonhankinnan näkökulmasta arkipäivässä. Hänen ennako-oletuksenaan tutkittavien suhteen oli, että ympäristöaktivistit ovat aktiivisempia informaatiokäytäntöjen suhteen kuin työttömät, sillä aktivisteilla oli muun muassa korkeampi koulutustaso (2008, 77–79). Aiemmat tutkimukset ovatkin tuoneet ilmi sekä koulutustason (mm. Paisley 1966), että sosiaalisen luokan vaikutuksen orientoivaan tiedonhankintaan (mm. Savolainen 1995). Orientoiva tiedonhankinta on Savolaisen aikaisempien tutkimusten mukaan hyvinkin totunnaistunutta, tiedonhankintakäytäntöjä ei helpolla vaihdeta ja sanomalehdellä ja televisiolla on edelleen keskeinen rooli arkielämän orientoivassa tiedonhankinnassa. (Savolainen 2008, 85–88).

Kyseessä olevassa tutkimuksessa Savolainen pyrki hahmottamaan millä kriteereillä informantit suosivat tai välttivät tiettyjä informaatiolähteitä. Haastateltujen informaatiolähdehorisonttiin kuului kaikkea sanomalehdistä kirjastoihin ja läheisiin ihmisiin. Savolainen luokitti haastateltujen vastauksia sen mukaan kuinka relevantteja ihmiset kokivat asioiden olevan itselleen suhteessa omaan intressiin, mitkä olivat lähteen suosimisen kriteerit ja miten tärkeänä lähde koettiin tiedonhankinnassa.

Yleisellä tasolla tutkimuksen tuloksina oli, että suuremmat kiinnostavat aihealueet, joita orientoiva tiedonhankinta palvelee, pysyvät samoina vuodesta toiseen. Esimerkiksi ne, jotka ovat kiinnostuneita paikallisuutisista, pitävät kiinnostuksensa vuosikymmeniäkin. Molemmat ryhmät seurasivat yleisesti kotimaan ja ulkomaan uutisia, joskin tietyt haastatellut jättivät ulkomaan uutiset lukematta sanomalehdestä. Muuten mielenkiinnon kohteet jakautuivat siten, että ympäristöaktivisteja kiinnostivat odotetusti muun muassa luonnonsuojeluun liittyvät asiat ja työttömiä työllisyyspolitiikka.

Kumpikaan ryhmä ei kuitenkaan seurannut ollenkaan urheilu-uutisia televisiosta tai sanomalehdestä.

Haastatellut eivät kohdanneet ylitsepääsemättömiä esteitä orientoivassa tiedonhankinnassa, mutta osa kertoi kokeneensa informaatioylikuormitusta ja luottamuspulaa mediaa kohtaan. Myös aikapulan, väsymyksen ja motivaatiopulan vaikutus informaatiokäytäntöihin mainittiin. Molemmissa ryhmissä televisio ja sanomalehdet mainittiin suosituimmiksi lähteiksi orientoivassa tiedonhankinnassa. Mediankäyttö oli muotoutunut siten, että viikonloppuisin saatettiin käyttää enemmän aikaa sanomalehden lukuun ja uutisia ei välttämättä seurattu loman aikana samaan tahtiin. Arkielämän oloissa orientoiva tiedonhankinta koettiin kuitenkin olennaisena osana päivää, sillä muuten olo oli kuin “pimeässä seisomista” jos lehteä ei tullut luettua. Yhtä lukuun ottamatta kaikki osallistujat käyttivät aktiivisesti erilaisia medioita jokapäiväisten tapahtumien seuraamisessa, keskimäärin yhdestä kahteen tuntia päivittäin. Aikamäärä koettiin kohtuulliseksi. (Savolainen 2008, 94–96).

Orientoiva tiedonhankinta kanavien mukaan. Ympäristöaktivistit kokivat *sanomalehtien* olevan tärkein lähde arkielämän tiedonhankinnassa, mutta työttömät suosivat sitä. Koska useimmat suomalaiset sanomalehdet ovat muuttaneet elektroniset versionsa maksullisiksi, uutisia luettiin internetissä esimerkiksi televisioyhtiöiden sivuilta. Tapana oli vilkaista tällaista lähdettä useasti päivässä, sekä töissä että kotona. Osallistujat arvioivat sanomalehden *sisällön* tärkeimmäksi valintakriteeriksi. Pitkäaikaiset lukutavat ja lehden uutisosioiden vakiintunut järjestys koettiin sanomalehden vahvuutena, mikä helpotti käyttöä. Monen haastatellun voidaankin kuvailla olevan lähes riippuvainen tavastaan lukea aamun lehteä joka päivä.

Televisiota suosivat etenkin työttömät. Television katselu sijoittui tyypillisesti iltaan ja tiettyyn aikaan. Radiolla ei sen sijaan ollut merkittävää roolia informaatiokäytäntöjen suhteen, vaan se voidaan nähdä pikemminkin toissijaisena lähteenä. Television suhteen haastatellut korostivat sen *valikoitua sisältöä* ja suhteellisen luotettavaa informaatiotasoa, helppoa pääsyä ja katseluun liittyviä piintyneitä käyttötapoja. Televisio koettiin toisaalta myös itsestä kaukaisemmaksi lähteeksi, etenkin ympäristöaktivistien

keskuudessa sen pinnallisuuden ja kireiden esitysaikataulujen vuoksi ja sillä ei ollut samaa statusta kuin sanomalehdellä.

Internetin merkittävyys orientoivassa tiedonhankinnassa vaihteli jonkin verran. Yleisesti ympäristöaktivistit kuitenkin arvostivat sitä enemmän arkielämässään kuin työttömät. Muutamat osallistujat tarkistivat netistä uutiset tai säätiedot heti aamulla. Internetin vahvuuksina nähtiin *informaatioisisältö*, kuten myös sen saatavuus ja pääsy sisältöön. Myös lähteiden valtavaa kirjoa, nopeaa pääsyä, tiedon päivittymistä ja yksityiskohtaisempaa tietoa arvostettiin. Internet koettiin yleisesti lähteenä joka on joko hyvin keskeinen ihmiselle tai melkein marginaalinen.

Tulokset osoittavat, että ihmisillä on aktiivisia informaatiokäytäntöjä aiheiden suhteen, jotka kuuluvat heidän omiin intresseihinsä. Tiedonlähteinä sanomalehteä ja televisiota arvostettiin eniten, kun taas internet tuli kolmantena ja henkilölähteet neljäntenä. Ympäristöaktivistit hyödynsivät internetiä enemmän kuin työttömät. Koulutus ja tulotaso näyttivät vaikuttavan informaatiokäytäntöihin etenkin siten, ettei työttömillä ollut usein varaa tilata sanomalehteä tai internet -liittymää kotiin. Orientoiva tiedonhankinta on tutkimuksen mukaan suhteellisen hyvin vakiintunut käytäntö, jonka pohjana on tuttujen lähteiden säännöllinen käyttö. (Savolainen 2008, 94–112).

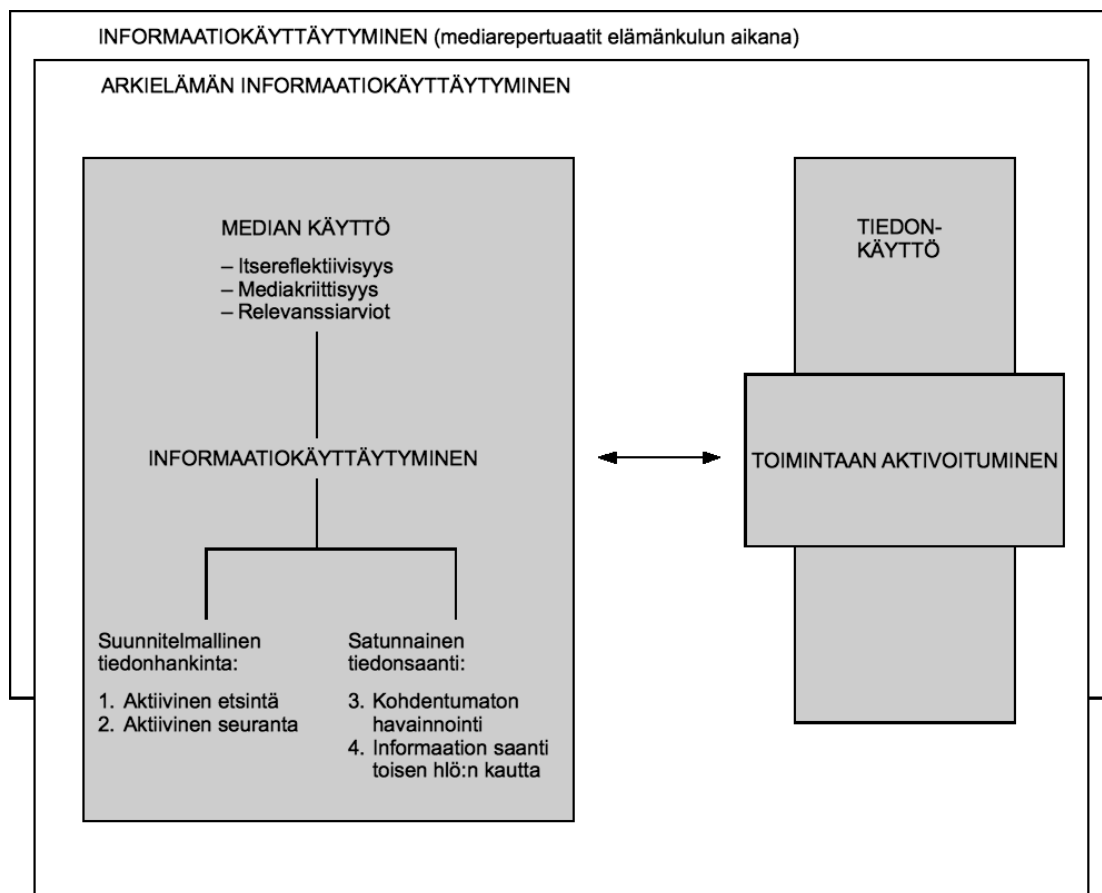
5.2 Ikääntyneiden informaatiokäytännöt

Raimo Niemelä tutki ikääntyneiden informaatiokäyttäytymistä ja mediankäyttöä arkielämän piirissä. Tutkimus rakentuu sekä informaatiotutkimuksen, gerontologian, että viestintätutkimuksen tutkimusalueille ja sen varsinaisena tutkimuskohteena olivat 13 opettajaeläkeläistä. Niemelä pyrki kartoittamaan millaisia muutoksia yksilöt ovat kokeneet informaatiokäyttäytymisessään lapsuudesta eläkeikään asti ja eläkkeen aikana, millaista ikääntyneiden informaatiokäyttäytyminen on ja millaisia informaatiokäytäntöjä, eli tiedonhankinnan tapoja, siihen sisältyy. Neljäntenä tutkimuskysymyksenä Niemelä tutki vielä, miten mediankäyttö liittyy ikääntyneiden toimintaan aktivoitumiseen. (Niemelä 2006, 16–17).

Niemelän tutkimusaineistot ovat monipuoliset. Hän sekä yhdistää erilaisia tutkimusmetodeja että suhteuttaa varsinaisen tutkimusjoukon tuloksia suurempaan 306 eläkeläisen joukkoon, jotka pitivät vapaasti muotoiltua ja vapaaehtoista mediapäiväkirjaa yhden päivän ajan v. 2001 (Yksi päivä mediaa -hanke). Niemelän tutkimusmenetelmänä kolmentoista opettajaeläkeläisen empiirisessä tutkimusasetelmassa olivat haastattelut, kyselyt, lauseentäydennystehtävät ja itsearviointitehtävä. Niemelä oli käyttänyt aiemmassa pro gradu -työssään v. 2001 samankaltaista menetelmäjoukkoa, saman tutkimusjoukon kanssa kolme vuotta aikaisemmin, joten hän pystyi vertailemaan tuolloin saatuja tuloksia tämän tutkimuksen tuloksiin vuonna 2004. (Niemelä 2006, 56–57).

Niemelän tutkimuksessa ovat mukana ikääntyneiden kokemukset television, kirjojen, lehtien, radion ja internetin käytöstä arkielämässä. Teoreettiseksi viitekehukseksi ikääntyneiden informaatiokäyttämisen tutkimiseen Niemelä on hahmotellut oikein mallin (kuvio 3).

Tutkimuksen ydin on erotettu harmaina alueina. Ikääntyneiden arvioita omasta *informaatiokäyttämisen* käyttämistään kanavista ja tiedonlähteistä sekä niiden relevanssista kuvaavat mediankäytön termit itsereflektiivisyys, mediakriittisyys ja relevanssiarviot. Arkielämän informaatiokäytäntöjen luokitukset on omaksuttu McKenzieltä (kts. luku 3.1). *Mediankäyttö* ja informaatiokäytännöt ovat vuorovaikutuksessa Niemelän tässä tutkimuksessa lanseeraaman uuden ikääntyneisiin liittyvään käsitteen, *toimintaan aktivoitumisen*, kanssa. Toimintaan aktivoituminen on osittain eri kanavien välittämään informaatioon perustuvaa *tiedonkäyttöä*, mutta se voi ilmetä myös muunlaisena aktivoitumisena. (Niemelä 2006, 26–27). Esimerkkinä voisi olla ruuan laittaminen televisiosta saadun reseptin mukaan. Käsite *mediarepertuaari* taas viittaa yksilön tekemien valintojen pohjalta muodostuvaan kokonaisuuteen, joka rakentuu mediatarjonnan puitteissa. Mediarepertuaari on yksilöllisesti muodostunut riippuen siitä, miten eri kanavat ovat edustettuina kunkin yksilön eri elämänvaiheissa, mediatarjonnan puitteissa ja repertuaariin vaikuttavat sekä kulttuuriset, että yksilölliset tekijät, kuten taloudellinen tilanne ja ajankäyttö. (Niemelä 2006, 32).

Kuvio 3. Niemelän malli.

Tuloksista käy ilmi opettajaeläkeläisten liittävän maakuntansa (Oulu) ykkössanomalehden kiinteästi omaan päivänkulkuunsa. Eläkeläiset toivat ilmi sanomalehden yhteydessä sen ”nautinnollisen lukemisen kyseenalaistamattoman rutiinin”. (Niemelä 2006, 155). Tulos on sikäli mielenkiintoinen, että vaikka rutiini voitaisiin ensikädeltä kokea tylsänä ja vain pakosta suoritettavana toimintana, onkin sanomalehden aamuinen lukeminen nautinnollista, vaikka se on niin kaavamaista. Opettajaeläkeläisten mediankäyttöä voidaan yleisesti pitää perinteisenä, sillä lehdistä ja televisiosta etsittiin aktiivisesti itseä kiinnostavista aihepiireistä, mutta suurelta osin informaatiota seurattiin rutiininomaisesti. Television käytöstä saadut tulokset toistavatkin yleispiirteiltään aiempia tuloksia suomalaisten mediankäytöstä. Näissä televisio on nähty sekä tiedon, että viihteen kanavana, josta Yleisradion TV1 ja TV2 sekä MTV3 ovat katsotuimmat. Televisionkatselussa tuli ilmi myös sen sosiaalinen merkitys. Lapsiperheissä koolla saattoi olla koko perhe ja eläkkeellä televisiota katsottiin puolison kanssa. Television

katselua myös puolusteltiin moralisoivalla puhetavalla, mikä viittaa siihen että televisiota pidetään lähinnä viihdearvoltaan korkeana, eikä sen katselua koeta kovinkaan ylevänä toimintana. (Niemelä 2006, 156).

Internet koettiin virtuaalisena sosiaalisena tilana, johon liittyi monipuolista informaatiokäyttäytymistä. Ylipäättänsä Internetin käyttö esiintyi hyvin yksilöllisenä. Tiedonhankinta kohdistui muun muassa harrastuksiin liittyviin asioihin, eikä uutistiedon seuranta mainita. (Niemelä 2006, 97). Niemelä kuitenkin toteaa, ettei internetin käyttö ollut vielä vakiintunutta haastateltujen keskuudessa (2006, 157). Eläkeläisten keskuudessa, kuten ehkä yleisestikin, oli yleisempää, että internetistä haetaan enemmän praktista kuin orientoivaa tietoa. (Niemelä 2006, 91).

Niemelä on hahmottanut opettajaeläkeläisten informaatiokäyttäytymisen sisällä heidän informaatiokäytäntöjään McKenziin luokituksen pohjalta. Vaikka välillä Niemelä kohtasi ongelmia luokittamisessa informaatiokäytänteiden neljän tavan pohjalta, seuraavat tulokset kuitenkin antanevat suuntaa eläkeläisten käytäntöjen painotuksista.

Informaation aktiivisesta etsinnästä löytyi aineistosta eniten esimerkkejä, mutta tämä voi osaltaan johtua siitä, ettei muita informaatiokäytäntöjä osattu tuoda esille yhtä selkeästi. Aktiivisesta etsinnässä käytettiin erilaisia kanavia (Niemelä 2006, 100–101), mutta aikaisempien tutkimusten mukaisesti henkilölähteet osoittautuivat tärkeimmiksi kanaviksi (2006, 157).

Informaation aktiivinen seuranta tuntui pohjautuvan paljolti yksilön aiemmille kokemuksille ja totumuksille ja suurinta osaa aktiivisesta seurannasta voidaankin kuvata rutiininomaiseksi. Tällaista toimintaa on etenkin televisio- ja radiouutisten seuraaminen yleisesti. Mielenkiinto kohdistui seurannassa usein jopa vuosikymmeniä pitkiin intresseihin tiettyä aihetta kohtaan.

Kohdentumattoman havainnoinnin käytännön tutkiminen osoittautui hankalaksi, koska eläkeläiset eivät osanneet suoraan palauttaa mieliinsä tällaisia tapahtumia, vaikka Niemelä hahmotti niitä kyllä esiintyneen eläkeläisillä. Myös kohdentumattomassa ha-

vainnoinnissa ihmislähteet olivat keskeisiä, esimerkiksi silloin kun toinen henkilö antoi vaikkapa lukuvinkin kaunokirjallisuudesta. Onnekkaita kohtaamisia ei kuitenkaan mediankäytön suhteen tullut runsaammin ilmi, vaikka eräät haastatellut korostivatkin radion merkitystä tämänkaltaisissa passiivisessa tiedonhankinnassa.

Informaatiota toisen henkilön kautta eläkeläiset saivat lähinnä parisuhteen tai perheen osapuolilta. Eläkeläisillä oli tapana muun muassa vaihtaa sanomalehteä naapurin kanssa, jolloin tietoa välitti toinen henkilö. (2006, 158).

Niemelä ei ollut niinkään tyytyväinen McKenzien käytäntöjen luokittamisen toimivuuteen aineistoa analysoidessaan, sillä luokat kohdentumaton havainnointi ja informaation saaminen toisen henkilön kautta eivät hänen mielestään täsmentyneet yhtä selkeästi kuin aktiivinen hankinta ja seuranta. (2006, 158–159). Yleisesti hän kuitenkin koki, että McKenzien mallia voidaan soveltaa yleisenä arkielämän informaatiokäyttämisen jäsentäjänä. Hän huomauttaa, että käytettäessä mallia mediankäytön analyysiin on selvää, että tiedon saaminen toisen henkilön kautta ei ole yhtä keskeinen kuin muut käytännöt.

Lopuksi Niemelä toteaa että McKenzien malliin tulisi hänen tutkimustensa perusteella lisätä vielä viides informaatiokäytäntö: informaatiosta pidättäytyminen. Informaatiosta pidättäydytään kun yksilö pyrkii tietoisesti välttämään tai jättämään huomioimatta jonkin kanavan tai lähteen antaman informaation. Yhdyn Niemelän näkemykseen ja koen viidennen informaatiokäytännön olevan luonteva jatko McKenzien neljälle käytännölle. Monissa tutkimuksissa, erityisesti terveystietoa tutkittaessa, on nimittäin tullut ilmi, että ihmiset pyrkivät toisinaan tiedostamattaan tai tiedostetusti välttämään informaatiota (mm. Brashers et al. 2002; Case et al. 2005).

5.3 Ruotsalaisten joukkoviestimien käyttö

Työni kannalta merkittävänä esimerkkinä joukkoviestinnän käyttösyytutkimuksen alueelta haluan tuoda esille Bo Reimerin (1994) tutkimuksen *The Most Common of Practices* liittyen ruotsalaisten mediankäyttöön arkielämän kontekstissa. Tutkimus yh-

distelee erilaisia tieteen tutkimusalueita, joista on mainittava ainakin sosiologia viestintätieteiden lisäksi. Reimer pohjaa ajatteluaan *modernisaation* viitekehykseen, jonka mukaan yhteiskunta on, erityisesti nyt postmodernismin aikana, muuttunut enemmän yksilöllisyyttä korostavaksi. Yksilöllisyyden kasvun lisäksi yhteiskunnan modernisatiota määrittävät erityisesti sekä globalisaatio, että median sisällön, kanavien ja vaikutuksen kasvu. Ihmisillä on tietoisuus suuremmasta määrästä vaihtoehtoja kuin aiemmin. Reimer pyrkii hahmottamaan, kuinka tämä yksilöllisyyden kasvu on nähtävissä suhteessa mediankäyttöön ja tutkii onko yhteiskunnalliseen asemaan liittyvillä ja rakenteellisilla tekijöillä vielä vaikutusta ihmisten tapoihin kuluttaa median eri kanavia. (1994, 9–24).

Modernisaation ja individualisaation lisäksi myös *elämäntyylin* käsite on tutkimuksessa tärkeä. Elämäntyyli voidaan ymmärtää ihmisen yksilöllisyytenä ja hänen tekoinaan arkielämässä. Elämäntyyliin vaikuttavat *rakenteelliset tekijät* (esim. asuinpaikkana maaseutu tai kaupunki), joihin kuuluvat *yksilölliset tekijät* (esim. arvot) ja *asemaan liittyvät tekijät* (sosiaalinen luokka, ikä, sukupuoli, koulutustaso, tulot ja siviilisääty). (Reimer 1994, 109.) Yksilön *joukkoviestinnän käytännöt* ovat osa rakenteellisten tekijöiden muovaamaa elämäntyyliä. Reimer esittää yhteenvetona empiirisestä tutkimuksesta varten viitekehyksen (kuvio 4) ja tutkii sen eri tekijöiden osuutta valittuna ajanjaksona joukkoviestinnän käytäntöihin.

Reimerin varsinaiset tutkimuskysymykset empiirisessä osiossa pyrkivät hahmottamaan sitä, kuinka ihmiset käyttävät mediaa siten kuin käyttävät ja miksi nämä erilaiset käytännöt ovat tulleet luonnollisiksi toisille, mutta eivät toisille yksilöille. Miten näitä valintoja suuntautumisen takana voidaan ymmärtää? Konkreettisella tasolla Reimer pyrkii tutkimaan paikallisten, rakenteellisten ja yksilöllisten tekijöiden vaikutusta joukkoviestintien käyttöön ja sitä miten ihmiset yhdistelevät erilaisia mediatyyppejä oman elämäntyyliinsä puitteissa. (Reimer 1994, 107–108).

Aineistona tutkimuksessa oli joukkoviestimien käyttöön liittyvät kansalliset kyselyt v. 1986–1992. Samaa kaavaketta on käytetty vuosittain selvittäessä mediankäyttöä erilaisissa konteksteissa. Kysely lähetettiin satunnaisesti 2500:lle 15–75-vuotiaalle kan-

Kuvio 4. Reimerin viitekehys.

salaiselle ja vastausprosentti vaihteli vuosittain 66 ja 71 %:n välillä. Tutkimukseen otettiin mukaan kahdeksan eri mediaa: televisio, paikalliset sanomalehdet, iltapäivälehdet, kirjat, aikakauslehdet, video, elokuva sekä teatteri. (Reimer 1994, 93–117). Tässä yhteydessä olen kiinnostunut vain paikallisista sanomalehdistä ja televisiosta.

Tuloksina yleisellä tasolla Reimer toteaa, että ihmisten mediankäyttö ei ole ennakkoletusten mukaisesti muuttunut huomattavasti yksilöllisemmäksi yhteiskunnan modernisaatioon liittyvän individualisaation vaikutuksesta tarkastellulla aikavälillä. Yksilön toiminta on edelleen merkittävästi yhteisöstä riippuvaa ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyvät tekijät vaikuttavat voimakkaimmin yksilön jokapäiväisiin käytäntöihin median suhteen. Reimer kuitenkin toteaa, että ihmisen mediankäytön valintoihin voidaan suhtautua kahdella tavalla; toisaalta ihmisen valinnat ovat itsenäisiä, teksti tai kohde valitaan koska se on yksilöllisesti ihmiselle tärkeä, toisaalta ihminen taas voi tehdä suhteellisia valintoja, joiden perusteella hän valitsee tai hylkää jonkun tekstin kuulukseen tietynlaiseen joukkoon. (1994, 202–203).

Mediankäyttö kanavittain. *Sanomalehtien* suhteen paikallisilla sanomalehdillä on Ruotsissakin vahva asema. Yhdeksän kymmenestä luki paikallislehteä joka viikko, yli kuudesosa vähintään kuusi kertaa viikossa. Luku on korkea, sillä esimerkiksi Yhdysvalloissa vain 45 % ihmisistä luki sanomalehteä säännöllisesti (Potter 2001, 85). Sanomalehden lukemisessa ihmisen yhteiskunnallinen asema määrittää lukemista kaikista eniten. Asemaa kuvaavat sosiaalinen luokka, tulotaso, siviilisäätty, ikä, sukupuoli ja koulutustaso. Näistä neljä ensimmäistä huomattiin kaikista voimakkaimmiksi tekijöiksi. Keskiluokassa luetaan lehteä suuremmalla todennäköisyydellä kuin työväenluokan

tasolla ja sama pätee muihin tekijöihin, paitsi siviilisäätyn ja sukupuoleen. Reimer kuitenkin huomauttaa, ettei lukemiseen ryhtyminen ole näin suoraviivaista. Lehden lukuun vaikuttaa myös esimerkiksi ympäröivä kulttuuri, eli muun muassa lapsuusajan opitut käytännöt kotona lehden luvun suhteen. Toisaalta esimerkiksi nuoret ihmiset voivat olla sellaisessa turbulentissa tilassa sosiaalisen luokan ja asuinpaikan suhteen, ettei kiinnekohta tiettyyn sanomalehteen ole itsestään selvä. On otettava huomioon myös tulotaso, joka konkreettisesti vaikuttaa lehden lukemiseen, sillä kaikilla ei ole varaa tilata lehteä kotiin. (Reimer 1994, 121–136).

Ikä näyttää vaikuttavan sanomalehden lukemiseen siten, että nuorten keskuudessa lukeminen on vähenemässä, mutta toisaalta nuorten ja iäkkäiden lukemistavat ovat pysyvämpiä (Reimer 1994, 121–123). Myös tilastot Suomesta ja Ruotsista kertovat painettujen sanomalehtien lukemisen vähentyneen viime vuosina (Kulttuuria alueittain, 48; Scheffer 2009, 24–25), mutta tämä selittynee paljolti myös internetin suosiolla, joka ei Reimerin tutkimuksen aikana ollut vielä arkielämän tiedonlähde. Keski-ikässä lehden lukemisen tavat ovat puolestaan hajaantuneempia siviilisäädyn ja tulotason vaikutuksesta. Eri asemaan liittyviä tekijöitä testaten Reimer myös toteaa, että sanomalehteä lukevat säännöllisimmin ne, joilla on korkea tulotaso ja jotka ovat joko keski-ikäisiä tai ikääntyneitä. Toisaalta tekijöitä yhdistelemällä voidaan myös todeta että kulttuuriset tekijät vaikuttavat taloudellisia tekijöitä enemmän koulutetun keskiluokan lukemiseen, jolloin heikkokaan tulotaso ei välttämättä saa luopumaan lehden lukemisesta. (Reimer 1994, 123–125).

Reimer jakoi sanomalehden sisällöt eri genreihin ja tutki kuinka yleistä niiden seuraaminen oli vuonna 1986. Tuloksena oli, että ihmiset seuraavat tarkimmin paikallisuutisia, sitten alueuutisia, radion ja television ohjelmatietoja, mainoksia ja ulkomaan uutisia. Vähiten seurattuja ovat urheilu ja kulttuuri, mutta toisaalta ne myös erottelevat lukijoita jyrkimmin lukijoihin ja ei-lukijoihin. Aiemmin elämän aikana omaksuttuja uutisgenrejä seurattiin sitä todennäköisemmin, mitä iäkkäämpi lukija on, eli aiheiden vaihtelevuus vähenee iän myötä. Ulkomaan uutisia seurattiin todennäköisemmin, jos haastateltu oli koulutettu. Myös elinympäristö vaikuttaa sanomalehden genrejen seu-

raamiseen, sillä ihmiset lukevat enemmän paikallisuutisia pienemmillä paikkakunnilla, kun taas kaupungeissa seurataan enemmän ulkomaan uutisia ja kulttuuria (Reimer 1994, 167).

Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että ihmisten halua lukea säännöllisesti sanomalehteä määrittää tahto kuulua yhteisöön ja tätä sanomalehtien ja ihmisten vuorovaikutusta voidaan tarkastella paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla, millä tasoilla myös lehdet ilmestyvät. Ihmisten lukutottumuksia yhdistää halu lukea paikallisuutisia, mutta sen jälkeen tavat eroavat ja niihin vaikuttaa sosiaalinen luokka. Reimer nimeää lukijat korkeakulttuurin tai ”matalakulttuurin” kuluttajiksi, jolloin esimerkiksi voidaan ajatella nuoren työväenluokkaisen yksinelävän ihmisen seuraavan todennäköisemmin urheilua, eli matalakulttuurista genreä. Luokkien sisällä on kuitenkin eroja, eivätkä ne ole ehdottomia, vaan yksilölliset tekijät vaikuttavat myös vahvasti lukutapoihin. (Reimer 1994, 121–136).

Myös *television* katselun suhteen koulutus ja ikä vaikuttavat huomattavasti. Alemmin koulutetut henkilöt katsovat televisiota säännöllisemmin, kuin paremmin koulutetut, vanhemmat ihmiset taas nuoria säännöllisemmin. Sama pätee uutisten katsomiseen; Reimer viittaa television ja sanomalehden kulttuuriseen muotoon, joka tekee niistä joko kiinnostavia tai ei-kiinnostavia tietyille yleisölle. Tuloksista käy ilmi, että ihmiset seuraavat säännöllisimmin uutisia televisiosta ja uutisilla onkin merkittävä osuus ohjelmatarjonnasta. Huomattavaa kuitenkin on, että ihmisen elämäntilanteella elämän kehityskaaressa ei ollut vaikutusta television katseluun, toisin sanoen televisioon ei tarvita samanlaista alueellista tai kulttuurista kiinnekohtaa sen seuraamiseksi. (Reimer 1994, 137–146).

Televisiolähetysten ja kanavien määrä kasvoi Reimerin tutkimuksen aikana. Tarjonnan ja kanavien määrän kasvu on johtanut suurempaan selektiivisyyteen ihmisten katsomiskäyttäytymisessä, mikä puolestaan on johtanut siihen, että ihmisten katselutottumukset ovat eriytyneet toisistaan entisestään. Uutisten katselu, joka ennen oli luokkaerojen vaikutuksen ulkopuolella, on muuttumassa enemmän osaksi ”älykköjen” katsomistapaa. Siten ihmiset valikoivat kyllä katsomaansa yksilöllisesti, mutta he te-

kevät sen luokkarajojen mukaisesti. (Reimer 1994, 205). Reimer huomasi tutkimuksessaan, erityisesti television ja sanomalehden suhteen, että media rytmittää ihmisten arkipäivää. Tähän tulokseen päätyivät myös Savolainen (2008) ja Niemelä (2006).

Esitettyään kuinka rakenteelliset ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyvät tekijät muokkaavat ihmisten mediankäyttöä, Reimer tarkastelee myös yksilöllisiä tekijöitä, jotka voivat selittää miksi samassa asemassa ja samankaltaisessa ympäristössä toimivat ihmiset valikoivat median kanavia ja sisältöjä eri tavoin. Reimer antaa selitykseksi ihmisten arvot. (1994, 171). Myös tiedonhankintatutkimuksen puolella arvojen on nähty liittyvän kiinteästi tiedonhankintakäyttäytymiseen erityisesti tiedontarpeiden muodossa (Haasio & Savolainen 2004, 24).

Reimer katsoo arvojen syntyvän kiinteästi yhteiskunnallisen asemaan liittyvien tekijöiden yhteydessä ja ylipäättänsä silloin, kun yksilö on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Arvojen suhteen on kuitenkin oltava varovainen, koska ne eivät ole välttämättä pysyviä, ihmisellä on useita eri ”arvopatteristoja” ja Reimerin tutkimuksen kausaaliset suhteet mediankäyttöön ovat heikkoja. Siten mitään merkittävää arvojen suhteesta mediankäyttöön ei voida tämän tutkimuksen perusteella todeta. (Reimer 1994, 171–179).

6 Menetelmät ja kohderyhmä

Sirkka Hirsjärven sanoin ”tutkimusmenetelmä koostuu niistä tavoista ja käytännöistä, joilla havaintoja kerätään” (2009, 184). Tutkimukseni on aikuisten koulutettujen ihmisten uutistenkäyttöä kuvaileva laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on kerätä tietoa tästä kohderyhmästä puolistrukturoidun, eli niin sanotun teemahaastattelun avulla. Koska menetelmien valintaa ohjaa yleensä se, minkälaista tietoa etsitään ja keneltä tai mistä sitä etsitään (Hirsjärvi 2009, 184), olen valinnut *haastattelun* menetelmäksi, sillä se sopii mielestäni parhaiten laadullisen ja kuvailevan tiedon saavuttamisessa. Haastattelun avulla voidaankin päästä käsiksi siihen, mitä ihmiset tekevät yksityiselämässään tai mitä he ajattelevat, tuntevat, kokevat tai uskovat jonkin asian suhteen (Hirsjärvi 2009, 185).

Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu, että aihealue on haastattelijalle aiemmin tuttu ja läpikäytävät teemat ovat laadittu sen pohjalta. Haastattelun ei ole tarkoitus edetä tarkkojen ja yksityiskohtaisten etukäteen muotoiltujen kysymysten kautta, vaan ainoastaan pysytellä teemojen sisällä. Teemahaastattelun luonne on kuitenkin strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä jo aikaisemmin kirjallisuuden ja tutkimuksen kautta esille nostetut teemat ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka teemojen sisällä ja välillä voidaankin liikkua joustavasti haastattelun aikana. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48, 66; Eskola & Suoranta 1998, 86–87.) Edellä mainittu seikka antoi mielestäni haastattelun etenemiseen sopivan väljyyden, sillä usein haastateltavat vastasivat pohtimiini seikkoihin jo ennen kuin ehdin niitä kysyä. Toisaalta tämä antoi myös minulle hyvän tilaisuuden tehdä aiheesta tarkentavia lisäkysymyksiä, sillä haastateltavat olivat jo itse menneet sisään haluttuun teemaan.

Eskola ja Suoranta (1998, 86–87) tuovat esille kuinka ihmisten tulkinnat ja vapaasti tuotettu puhe on tärkeässä asemassa teemahaastattelussa. Kunnioitin haastatteluja tehdessäni ihmisten halua puhua vapaasti ja keskustelunomaisesti myös aiheista, jotka eivät välttämättä olleet keskeisiä tutkimuksen kannalta, sillä sitä kautta sain käsityksen

heidän arvomaailmastaan yleisesti. Teemojen käsittelyn laajuus vaihteli haastateltavasta toiseen, selkeästi eri alueet herättivät toisissa suurempaa kiinnostusta puhumiseen kuin toisissa. Sain kuitenkin jokaisen kanssa käytyä läpi tutkimuksen kannalta olennaiset teemat.

Jälkeenpäin huomasin, että olin laatinut tutkimuskysymykset (kts. Liite) ehkä liiankin tarkoiksi, mutta toisaalta seurasin niitä luovasti tilanteen mukaan ja lähinnä ne olivat minulle itselleni tärkeitä, jotta pystyin kontrolloimaan kaikkien teemojen läpikäymistä. Haastattelujen edetessä havaitsin, että hallitsin teemarungon jo niin hyvin, ettei sen tuoma muistituki ollut enää edes kovin tarpeellinen.

6.1 Haastattelut ja kohderyhmä

Haastattelukysymyksiä rakensin kesä -heinäkuussa ja toteutin haastattelut heinä-elokuussa 2009. Haastateltavia etsin sekä tuttavapiiristäni, että ilmoitustauluilta ja sähköpostilistojen kautta Tampereen yliopistolta. Katsoin, ettei haastateltavan aiempi yhteys minuun tässä tapauksessa laske tutkimuksen objektiivisuutta, sillä kysymykset eivät olleet arkaluontoisia, enkä näe, että haastatelluilla olisi ollut mitään motiivia johtaa minua tarkoituksella harhaan. Pikemminkin, haastattelukokemukseni mukaan voin nyt todeta, että haastateltavien elämäntavan aiempi tuntemus oli etu, sillä tunsin heidän elämänsä kontekstia.

Aiempi tarkoitukseni oli löytää sekä koulutusta omaavia, että kouluttamattomia ihmisiä ja vertailla näiden tiedonhankinnan käytäntöjä, mutta kouluttamattomien tutkimukseen kelpuutettavien haastateltavien saaminen tutkimukseen osoittautui liian vaikeaksi. Tästä johtuen tutkimukseni rajautui ainoastaan koulutettuihin henkilöihin ja koulutustasovaatimuksiksi asetin vähintään alemman korkeakoulututkinnon. Näin olen koulutuksen vaikutusta uutisten seuraamisen tapoihin ei voitu empiirisesti tutkia.

Edellytin haastateltavilta, että heille tulee päivittäin sanomalehti kotiin toimitettuna ja heillä on oltava mahdollisuus käyttää internetiä ja katsoa televisiota päivittäin. Nämä vaatimukset olivat alusta alkaen ehdottomia, sillä tarkoituksena oli nimenomaan tutkia

tiedonlähteiden valintaa ja käyttöä puitteissa, joissa kaikki kolme lähdeä ovat päivittäin tasaveroisesti käytettävissä. Ikäryhmäksi rajasin 20–40-vuotiaat, jotta saisin tutkimukseeni nuoria ja keski-ikäisiä aikuisia. Aikuisväestön otin kohteeksi, sillä halusin tutkia ryhmää, jonka toimintaan ei sinänsä vaikuta ikään liittyvät ongelmat tai puutteet.

Yhteensä haastateltuja kertyi kymmenen. Haastateltavien koulutustausta jakaantui seuraavasti: alemman korkeakoulututkinnon oli suorittanut viisi henkilöä, ylemmän korkeakoulututkinnon 4 henkilöä ja yksi haastatelluista tohtorintutkinnon. Kolme haastatelluista oli miehiä, seitsemän naisia. Nuorin haastateltavista oli 24-vuotias ja vanhin 35-vuotias. Neljälle haastateltavalle päivittäin kotiin toimitettava sanomalehti oli Helsingin sanomat, viidelle Aamulehti ja yhdelle Etelä-Suomen Sanomat. Kuuden haastatellun asuinpaikka oli Tampere, kolmen Helsinki ja yhden Lahti.

Haastateltujen työtilanne vaihteli suuresti, työttömästä kokopäivätyöläisiin. Yksi haastatelluista oli juuri jäänyt äitiyslomalle synnytettyään muutamaa kuukautta aiemmin. Toisen elämää taas rajoitti alituisen kertyvät ylityöt. Harrastukset ja kiinnostuksen kohteet olivat myös toisistaan eroavia. Eniten mainintoja saivat mm. musiikki, kulttuuri, lukeminen, urheilu, ruuanlaitto ja ”puuhastelu” liittyen käsitöihin.

7 Tulokset

Tässä kappaleessa käsittelen tuloksia tutkimuskysymysten ja aineistosta nousseiden teemojen kautta. Seurasin aineiston käsittelyssä Hirsjärven ja Hurmeen neuvoa siitä, kuinka aineiston muokkaaminen ja tulosten etsiminen on sekä analyysia että synteesiä. Analyysissa eritellään, luokitellaan aineistoa, kun taas synteesissä yritetään rakentaa kokonaiskuvaa ja uutta näkökulmaa tutkittavaan ilmiöön. (2001, 143). Käytännössä kävin litteroitua aineistoa useaan kertaan läpi, luokitin sitä tutkimuskysymysten mukaisesti ja etsin yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vastausten sisällöistä. Diskussiosuudessa peilaan tuloksia aiempiin tutkimustuloksiin.

7.1 Uutisten seuraaminen käytännössä sanomalehdestä, internetistä ja televisiosta

Internet oli ajallisesti suosituin uutistiedon lähde. Seitsemän kymmenestä kertoi käyttävänsä sitä säännöllisimmin ja toisessa yhteydessä neljä kertoi suosivansa sitä ajallisesti eniten. Sanomalehteä käytti säännöllisimmin neljä kymmenestä ja kuusi kymmenestä kertoi käyttävänsä sitä eniten tiedonlähteenä uutisten seuraamisessa. Sanomalehti ja internet olivat siis lähes yhtä suosittuja sekä ajallisesti että säännöllisen käytön kannalta. Sanomalehden lukemiseen liittyy erityisen vahvasti tunteita perinteisyydestä, luotettavuudesta ja aamun rutiininomaisesta rituaalista lehden lukemisesta. Sanomalehden yhteydessä tuli vahvasti esille myös sen asema paikallisuutisten välittäjänä. Näistä lisää muissa tulokappaleissa.

Ajallisesti kohderyhmän uutisten seuraaminen oli melko yhtenäistä. Sanomalehdistä haastatellut lukivat uutisia useimmiten päivittäin tai 2–5 kertaa viikossa (6/10 ja 3/10). Vain tuore äiti ilmoitti seuraavansa uutisia viikkotasolla. Televisiouutisia ei seurattu läheskään yhtä tiiviisti ja vain yksi henkilö ilmoitti katsovansa uutiset päivittäin. Yleisimmin uutisia katsottiin televisiosta 2–5 kertaa viikossa (6/10). Internet puolestaan oli seuratuin uutiskanava ja sieltä katsottiin uutisia useimmiten päivittäin (7/10). Ah-

kerästi työskentelevä tosin ilmoitti, ettei hän seuraa uutisia lainkaan internetistä ja äitiyslomalainenkin jälleen viikkotasolla. Näiden kahden vastaajan vapaa-aika oli muihin verrattuna ajallisesti niukempaa, mistä johtuen heidän vastauksensa usein erosivat muiden yhtenäisemmistä vastauksista. Aikaa uutisten seuraamiseen haastatellut käyttivät päivittäin yleisimmin noin tunnin (6/10), kaksi vastaajista jopa parikin tuntia ja kaksi ainoastaan 10–20 minuuttia.

Päivän mittaan aikaa käytettiin uutisiin seuraavanlaisesti. Sanomalehti avaa useimmilla päivän uutismaailmaan (8/10). Lehti luettiin useimmiten aamulla, jos aikaa oli. Tämä vastaa Helsingin Sanomien tekemän kyselyn tuloksia, jonka mukaan 82 % lukee lehden ennen aamuyhdeksää (Helsingin Sanomien lukemistutkimus 2009). Lehden saatettiin kuitenkin vielä palata työpäivän jälkeen illemmalla, etenkin jos uutisissa oli mainittu jotain, jonka halusi lukea tarkemmin tai lehti sattui muuten olemaan sopivasti tarjolla vaikka ruokailun ajaksi. Muutama vastaajista mainitsi, että sanomalehti kuuluu ehdottomasti ainakin aamukahvin rinnalle ja lehden läsnäolo on jopa ehdoton:

“Aamulla lehti ehdottomasti, muuten mä en pysty syömään aamupalaa.” H6

Televisioutusten seuraaminen oli huomattavasti vaihtelevampaa. Uutisten katsominen televisiosta ei ollut yhtä rutiininomaista kuin lehden lukeminen, mutta jos televisiota katsottiin, sijoittui se ajallisesti lähes aina iltaan (8/10). Vain yksi vastaajista ilmoitti katsovansa Aamu -tv:tä. Televison uutisten seuraaminen vapautti muutaman haastatellun mielestä hyvin muuhun tekemiseen, koska lähettimen ääressä ei tarvitse istua orgaanisesti, vaan uutiset pyörivät lähinnä taustalla. Sekä tämä seikka että sanomalehden lukemisen rutiininomaisuus tulivat esille myös Savolaisen (2008) ja Niemelän (2006) tutkimuksissa.

Internetiä vastaajat käyttivät uutisten seuraamiseen odotusteni mukaisesti hajanaisesti päivän mittaan. Uutisten seuraaminen liitettiin työpäivän mahdolliseen joutoaikaan ja vapaa-aikaan yleisemmin. Verkon uutisia seurattiin siten sen mukaan miten muilta toimitilta ehti, olipa sitten kyse työ- tai vapaa-ajasta:

“Työpäivän aikana katon joskus uutisia, esimerkiksi tänään ja eilen, mut en mä sit aina, jos on kiireellisempää. Illalla nyt ainaki täs viimesen puolen vuoden aikana ni joka päivä”. H10

Eräs vastaajista toi esille mielenkiintoisen käytännön seikan, että uutisiin ajaudutaan internetissä usein muuta reittiä kuin suoraa polkua pitkin. Hän toi esille kuinka uutissivustoille voi päätyä erilaisten sosiaalisten medioiden kautta, kuten Facebookiin lisäystä linkistä tai chatista ja totesi näin käyvän hyvin usein. Yleisemminkin vaikutti siltä, että internetistä ja televisiosta saatetaan katsoa uutisia, jos koneet ovat auki ja niistä katsotaan jotain muutakin. Internet-uutisiin tuntuu liittyvän tietynlainen ajelehtivuus, jolloin tiedonhankinta ei ole kovinkaan suunnitelmallista.

Yleisimmin mainitut uutisten lähteet olivat internetissä YLEn ja Helsingin Sanomien uutissivut. Suosittuja olivat myös Iltalehti, Ilta-Sanomat, Aamulehti ja Ampparit.com -sivusto, joka on ilmainen uutisportaali. Haastatellut tiedostivat hyvin milloin he katsoivat ns. hömppä uutisia, eli kevyempää ja viihteellisempää uutistietoa. Erottelua tehtiin varsinkin asiallisempina pidettyjen Helsingin Sanomien ja YLEn uutissivustojen ja iltapäivälehtien välille. Vastaajista useat ilmoittivat kuitenkin seuraavansa sekä asiapitoisia, että viihteellisempiä uutisia, joskin kaksi kertoi pysyttelevänsä lähinnä asialinjalla.

Lähes kaikki vastaajat (8/10) kokivat olevansa kohtalaisen aktiivisia uutisten seuraamisen suhteen. Uutisia seurattiin aktiivisesti laajallakin skaalalla, mutta kuitenkin aina omaan tahtiin ja elämäntilannetta mukailten. Vain kaksi vastaajista kielsi ehdottomasti kuuluvansa aktiivisiin uutisten seuraajiin.

Aktiivisuutta ja riippuvuutta päivittäiseen uutisten seuraamiseen kartoitin kysymällä vaivaako haastateltuja, jos he eivät esimerkiksi kiireen vuoksi ehdi seurata uutisia. Yleisin vastaus oli (7/10), ettei muutama päivä haittaa, mutta pidemmät ajat saavat jo kaipaamaan uutistietoa. Toisaalta joukossa oli myös kaksi, jotka järjestivät päivänsä siten, että he ehtivät seurata uutisia joka tapauksessa, vaikka suppeammin, kiireestä huolimatta. Uutisten seuraaminen taipuu hetkeksi tärkeämpien prioriteettien alla, mut-

tei loputtomasti. Yleisellä tasolla haastatellut olivat siis käytännössä melko aktiivisia ja osittain jopa riippuvaisia uutisten seuraamisesta. Poikkeustilanteissa ja lomalla uutisten seuraaminen kuitenkin saattoi jäädä, eikä tätä koettu kovinkaan pahana asiana.

Muutama henkilö mainitsi kahden viikon olevan pisin aika, jolloin lomalla voi olla hyvin mielin ilman uutisia. Kolme henkilöä taas viittasivat viikonlopun olevan ihan luonnostaankin sopivan pituinen hengähdystauko uutisten seurantaan. Tietyllä tavalla uutisten seuraaminen on siis suorittamista, velvollisuutta ja pakonomaista rutiinia, koska siitä otetaan mielellään lomaa hetkeksi.

”Itseasiassa, jos mä oon vaikka ulkomaan matkalla, ni en mä sit välttämättä osta mitään lehtee tai tosiaankaan mua ei välttämättä kiinnosta mennä suomalaisille nettisivuille lukemaan kotimaan tapahtumista.” H10

7.2 Uutisten aiheiden ja tiedonlähteiden valinta

Uutisen aiheet olin jaotellut YLE:n ja Helsingin sanomien uutisgenrejen mukaan seuraavasti: paikallis-, alue-, kotimaan, ulkomaan, kulttuuri-, rikos- ja onnettomuus-, tiede-, sota-, elämäntyyli-, urheilu-, talous- ja mielipideuutiset. Uutisten kategoriat olivat tuttuja haastatelluille.

Uutisten aiheiden seuraamisen suhteen vastauksissa oli odotetusti hajontaa. Voidaan kuitenkin sanoa, että yleisimmin haastatellut ilmoittivat seuraavansa paikallisuutisia (9/10), tämän jälkeen lähes yhtä suosittuja olivat kulttuuri- (7/10), kotimaan- (7/10) ja ulkomaan uutiset (5/10). Paikallis- ja kotimaan uutisia seurasivat oman tulkintani mukaan kaikki. Sen sijaan osa (2/10) haastatelluista toi ilmi, että talousuutisista kiinnostavat erityisesti asunnot ja kuluttaminen, sillä ne liittyvät omaan elämään kiinteästi. Kaiken kaikkiaan talousuutisia seurattiin varsin yleisellä tasolla, eli haastatellut tuntuivat noteeraavan lähinnä tärkeimmät aihealueen uutiset. Kolme vastaajista kertoi seuraavansa talousuutisia säännöllisemmin.

Sota- ja rikosuutisia seurattiin hyvin harvakseltaan ja valikoivasti, lähinnä jos ne nostettiin näkyvästi esille tai tapahtumapaikka oli lähellä omaa asuinpaikkaa. Vain yksi ilmoitti varsinaisesti seuraavansa sotauutisia. Myös urheilu oli aiheena epäsuosittu, vain kaksi ilmoitti seuraavansa tätä ahkerasti. Erityisesti ympäristöuutisia ilmoitti seuraavansa yksi haastatelluista, kuten myös tiedettä ja tietotekniikkaa. Yleisesti tiedeuutiset eivät aiheena houkuttaneet haastateltuja.

Uutisten aiheet näyttivät kuuluvan kahteen eri luokkaan, joista toisia seurataan yleisellä tasolla, kuten taloutta, ja toisia tarkemmin oman kiinnostuksen mukaisesti, kuten vaikkapa ympäristöuutisia. Yleisemmällä tasolla haastatellut seurasivat uutisia sillä periaatteella, että he tietävät suunnilleen mitä maailmalla on tapahtunut. Tarkemmin taas seurataan uutisia, jotka tulevat hyvin lähelle itseä ja omia kiinnostuksenkohteita. Oman intressin mukaiset uutiset luetaan lähes aina, näkökulmasta riippumatta. Aiheiden ja niiden seuraamisen tasojen luokittaminen vaatisi tarkempia kysymyksiä ja havainnointia uutisten valinnan perusteista. Mielenkiintoista olisikin tutkia millä intensiteetillä yksilöt seuraavat eri aiheita ja löytyykö niiden valintaperusteista yhdistäviä tekijöitä.

Haastatellut vaikuttivat olevan melko tyytyväisiä uutislähteiden tarjontaan ja heillä oli vaikeuksia ilmaista toiveita aiheista, joista voisi uutisoida enemmän. Esitetyt toiveet olivat ylipäättänsä oman kiinnostuksen mukaan hyvin hajaantuneita. Yksi aihealue tuli kuitenkin esille, osa (3/10) haastatelluista nimittäin toivoi lisää paikallisuutisia. Toive kulkee linjassa haastateltujen aiemmin esitetyn näkemyksen kanssa, että paikallisuutiset nähdään yleisesti kiinnostavina ja jokainen haastatelluista seurasi niitä.

“Melkein voisin sanoa että nää paikalliset asiat mä koen sen verran tärkeäks, että kyllä niistä lukisin mielelläni enemmänkin. Siis varsinkin tällasessa vaiheessa kun taloustilanne on mitä on ja maailmassa varmaan muitakin ihmisiä kiinnostaa että mitä niillä rahoilla nyt tehdään.” H7

Haastateltujen oli vaikea palauttaa mieliin, mitä tämän päivän uutisista oli jäänyt mieleen. Halusin kartoittaa, miten keskittyneesti uutisia luetaan ja jäävätkö ne usein mie-

leen pidemmäksi aikaa. Kuitenkin haastateltavien oli selkeästi vaikeata tai lähes mahdotonta palauttaa mieliin mitään päivän uutisista ja usea (5/10) ei muistanut yhtäkään uutista, vaikka he olivat jo lukeneet päivän uutiset. Pyysin heitä tässä tapauksessa muistelemaan uutisia viikon sisältä, jolloin vastauksena oli helposti paljon esillä ollut aihe, vaalirahoitus, koska siitä on uutisoitu niin näyttävästi. Kolme mainitsi myös omien kiinnostuksenkohteiden mukaisen uutisen. Kuitenkin, erään haastatellun kommentti tuntuu kuvaavaan hyvin miten pintapuolisessa ja passiivisessa muistissa uutistieto uinuu:

“...autokolareita tapahtuu joka päivä, lentokoneita putoo kerran vuodessa vähintään..onhan ne tosi ikäviä ja onhan ne ”mukava” tietää...jollain tavalla aina vaan kiinnostaa tietää, että mitä tapahtu ja missä. Se on sellasta hetken viihdettä ja se menee aina ohi.” H8

Uutisiin liittyvää lisätiedon hankintaa tapahtui melko harvoin. Yleinen näkemys oli, ettei lisätietoa jakseta hakea kovin usein, mutta suurempien tai poikkeuksellisten tapahtumien yhteydessä kyllä. Esimerkkeinä mainittiin muun muassa WTC-torneihin kohdistunut terroristi-isku, Kauhajoen koulusurmat ja prinsessa Dianan kihlautuminen. Lisätiedon hankintaa aikaansaaneet uutiset liittyivät useimmiten ulkomaan tapahtumiin ja niistä saatavaa informaatiota haluttiin täydentää ulkomaisista uutislähteistä yksityiskohtien ja näkökulmien laajentamiseksi.

Toinen selkeä tavoite lisätiedon hankinnassa oli oman ymmärryksen lisääminen koskien vieraita käsitteitä ja ilmiöitä. Tästä esimerkkinä annettiin muun muassa Wikipediasta vieraiden käsitteiden etsiminen uutiseen liittyen. Yleisesti lisätietoa hankittiin internetistä, joskin WTC:n ja Kauhajoen tapahtumia seurattiin erityisesti enemmän televisiosta. Pääsääntöisesti lisätietoa hankittiin harvoin (10/10) ja useimmiten lähinnä poikkeuksellisten tapahtumien yhteydessä.

7.3 Tiedonlähteiden arviointi

Vastaajat olivat melko tyytyväisiä nykyiseen uutistarjontaan ylipäättänsä (8/10). Eri tiedonlähteet täyttivät kelvollisesti vastaajien tiedontarpeet, vaikka muutamia kehittämisen kohtia haluttiin tuoda esille. Vastaajat katsoivat esimerkiksi, että välillä uutiset ovat liian yksipuolisia, politiikan uutisointia voitaisiin vähentää, uutiset ovat viihteellistyneet, eivätkä ne huomioi lapsia tai nuoria. Nämä kuitenkin olivat vain yksittäisiä näkemyksiä ja yleistuntuma oli, että haastateltujen oli vaikea keksiä parannettavaa television, sanomalehtien ja internetin uutistarjontaan.

Vastaajista neljä ilmoitti suosivansa eniten sanomalehteä, neljä internetiä ja kaksi televisiota pääuutistiedonlähteenä. Joukosta nousee esille jälleen kaksi televisiota suosivaa henkilöä, jonka he valitsivat kiireisen elämänsä vuoksi, koska televisio vapauttaa tekemään muuta samalla.

Internetiä uutistiedonlähteenä suosivat kertoivat sen valinnan syyn olevan pääasiassa uutisten nopeassa päivittymisessä ja helppossa pääsyssä tiedonlähteelle. Myös valinnan vapaus uutisten suhteen oli muutaman mielestä merkittävä etu internetissä. Sanomalehden ensimmäiseksi valinneet korostivat myös helppoa pääsyä tiedonlähteelle, kuten myös rutiinin osuutta lukemisessa. Sanomalehti koettiin yleisesti myös luotettavimmaksi, joten silläkin perusteltiin lehden suosimista:

“No jotenki kuitenkin musta sanomalehdessä ne uutiset on pidempiä ja mä luotan siihen tavallaan enemmän. [...]. Ja rutiini joo, aamupala ja lehti.”.H6

7.3.1 Televisio

Television parhaina ominaisuuksina uutisten seuraamisessa mainittiin sen sisällön vastaanottamisen helppous, uutiset koettiin helposti sulatettaviksi. Myös liikkuvan kuvan yhdistäminen puheeseen ja tekstiin oli vastaajien mielestä odotetusti hyvä ominaisuus. Televisio ei vaadi niin paljon keskittymistä ja sen sisältöä voi vastaanottaa joko

lukien, kuunnellen tai katsellen, joten se on median kanavana hyvin monipuolinen. Eräs vastaajista sanoikin television olevan sosiaalinen, koska se ei sido itseensä samalla tavalla kuin sanomalehti ja internet.

Televisioutusten huonoina puolina koettiin, että ne ovat melko pintapuolisia, raportinomaisia tyyliiltään. Esille tuli myös, että televisio on huono siinä suhteessa, ettei sen aiheita voi kelata eteenpäin, vaan on kuunneltava mitä lähetys sisältää. Vastaajista osa ei myöskään halunnut sitoa itseään tiettyyn katseluaikaan tai he eivät ylipäättänsä muuten suosineet television katselua arkipäivässään. Tässä ilmenee selvä vastakohtaisuus aiempaan yleisökäyttäytymiseen, jolloin oli nimenomaan tärkeää olla television ääressä iltauutisten aikaan. Kortti toteaa television roolia nykyelämässä käsittelevässä artikkelissaan, että vuonna 1981, kun Kymmenen uutiset aloittivat, niiden lähetys siirsi suomalaisten keskimääräistä nukkumaanmenoaikaa puoli tuntia myöhemmäksi (Niemi & Pääkkönen 1989, 57; tässä Kortti 2007, 37–38).

7.3.2 Internet

Internetin parhaiksi puoliksi uutisten seuraamisessa useimmat vastaajat näkivät tiedon nopean päivittymisen ja surffailun tuoman vapauden. Tarjonta koettiin laajaksi, joten internetissä on helpompi suosia oman intressin mukaisia uutisia. Myös pääsy tiedonlähteelle koettiin helpoksi, kuten myös internetin käytettävyys. Kohdejoukko onkin selvästi totunut internetin käyttöön ja he osaavat etsiä uutistietoa sieltä sujuvasti.

Internetin huonoina puolina puolestaan koettiin, että vaikka tarjonta on siellä laajempaa, uutisia tulee luettua suppeammalta alueelta. Vastauksissa tuli paljon erilaisia näkemyksiä internet -uutisten huonoista puolista, kuten heikko käytettävyys (näytöltä lukemisen raskaus, mainosten häiritsevyys), luotettavuuden puute, ylitarjonta ja viihteellisyys:

“No varmaan sit just se, et menee helposti kattoo vaan jotain viihdeuutisia. Niin, no netistä se on vähä viihteellisempää mitä siel kattoo.” H3

Internetiin liittyen haastateltavat kertoivatkin, että internetin uutissivustoilla lukemisessa korostuu viihteellisyys valittujen uutisten sisällössä. Lisäksi uutisten seuraaminen koettiin pintapuolisemmaksi ja omien valintojen ohjaamaksi kapeaksi seuraamiseksi verrattuna sanomalehteen ja televisioon. Internetin uutisten suhteen kuitenkin korostettiin, että sieltä voi hakea ajankohtaisen tiedon helpoiten ja helposti vilkaista uutisia, joita ei ehkä normaalisti tulisi lukeneeksi, koska internetissä uutisten seuraaminen on sattumanvaraisempaa.

7.3.3 Sanomalehti

Haastatellut korostivat arvostavansa sanomalehdessä sen sisällön tiettyä tuttua järjestystä, jonka mukaan uutisia voi valita. Toisaalta myös luotettavuus nostettiin yhdeksi hyväksi ominaisuudeksi, kuten myös se, että lehti on perinteinen osa aamurutiineja. Tämä vahvistaa aiempien tutkimuksien tuloksia lehden lukemisen aamurutiinista, jota muun muassa Niemelän haastateltavat kuvaavat jopa nautinnolliseksi rutiiniksi (2006, 118). Uutisten seuraaminen lehdestä aamutuimaan ei ole siis vain pakkopullaa, vaan siihen liittyy vahvasti positiivisia tunteita. Lehdessä arvostettiin näiden lisäksi myös sen huolellisesti toimitettuja, usein pitkiäkin, juttuja ja lehden paikallisuutta.

Sanomalehden suosio ja arvostus on edelleen selkeästi vahva. Haastateltujen oli silmin nähden vaikeaa keksiä mitään huonoja puolia sanomalehdestä, vaikka televisiosta ja internetistä niitä löytyi helpostikin. Sanomalehden lähes ainoana selvästi huonona puolena mainittiin uutisten vanhentuneisuus jo aamulla:

*“No se on ehkä se et kun jotain on tapahtunu, ni se on vasta huomisessa lehdes-
sä.[...]. On tottunu tähän nopeaan maailmaan, et ei sitä hirveesti jaksa oottaa
jos tietää et vaikka tietty tällanen, niinkun vaikka Dianan kuolema tai joku...”*

H8

Muina yksittäisinä sanomalehden huonoina puolina nähtiin muun muassa, että se on ympäristön kannalta kuormittava ja tilauksen hinta saattaa olla jollekin este.

Lähteiden keskinäisellä arvottamisella on paljon tekemistä sen kanssa, minkä lähteen yksilö valitsee. Arvostuksesta kysyessäni liitin sen kysymykseen luotettavuudesta, jolloin sanomalehti oli kirkkaasti arvostetuin luotettavuuden kannalta. Myös televisiuutiset keräsivät paljon luottamusta haastateltujen keskuudessa, mutta televisiossa useat halusivat tehdä eron YLE:n uutisiin ja muiden tuottajien uutisiin. YLE:n uutiset televisiossa ja internetissä otettiin yleisesti hyvin luotettavina ja näitä suosittiinkin lähteinä, ellei tarkoitus ollut hakea viihteellisempiä uutisia. Luotettavuus liittyi vastaajien ajatuksissa suuriin konserneihin uutisten takana (esim. YLE) ja henkilökohtaisiin tunteisiin tiedonlähdetä kohtaan. Lisäksi tuotiin esille, että luotettavuus voi vaihdella kontekstin mukaan, paikallisuutisista esimerkiksi saa parhaiten tietoa paikallislehdestä, jolloin suuri konserni häviää luotettavuudessa. Yleisesti näyttää siltä, että koulutetut aikuiset osaavat hyvin valita lähteen tilanteensa ja tarpeidensa mukaisesti.

7.4 Uutisten seuranta ohjaavat tekijät

Uutisten seurantaan vaikuttavia tekijöitä voidaan tarkastella monella tasolla. Voidaan keskittyä esimerkiksi yhteisöön liittyviin tekijöihin, jolloin tutkitaan esimerkiksi sosiaalisen statuksen, taloudellisen aseman tai koulutuksen vaikutusta tiedonhankintaan. Toisaalta valintoja voidaan tarkastella siten, kuinka tiedonlähteeseen liittyvät fyysiset ominaisuudet vaikuttavat uutisten valintaan. Tämän kappaleen on tarkoitus vastata siihen, miten tiedonlähteen ja uutisen fyysiset ominaisuudet, lukemis-/katselutyylit, motivaatio, elämänvaihe ja uutisten seuraamisen koettu tärkeys vaikuttavat uutistiedonhankintaan.

Uutisten valintakriteerejä hahmottaakseni, annoin haastatelluille esimerkeiksi otsikon, kuvat, kirjoittajan, lähteen, aiheen tai muut syyt. Suurin osa (7/10) haastatelluista ilmoitti valitsevansa uutiset otsikon perusteella. Toimittajaa ei koettu tärkeäksi, mutta erityisesti näyttävän tai kookkaan kuvan merkitys tunnustettiin. Muutama vastaajista kertoi olevansa enemmän visuaalisesti hahmottava luonteeltaan ja siten lukeminen internetissä ja sanomalehdessä ohjautui voimakkaasti kuvallisten elementtien kautta. Haastatellut toivat kuitenkin esille myös kuinka valintaan vaikuttaa sanomalehdessä

etenkin se, missä osiossa lehteä ollaan. Vaikuttava urheilukuva ei välttämättä saa lukemaan uutista, jos urheilu ei kiinnosta. Jos urheilukuva taas olisi kulttuurisivuilla, uutinen voisi kiinnostaa sen vuoksi, että se on kiinnostavassa lehden osiossa.

Uutisten valintaan tuntuu siis vaikuttavan merkittävimmin otsikko. Toisaalta useimpien haastateltu on jo valinnut aihealueen kiinnostuksensa mukaan, eli esimerkiksi klikannut internetin uutissivustolla kulttuuriuutisia, eli aihetta, jonka jälkeen valinta tapahtuu otsikkotasolla. Ylemmällä tasolla valintaa tuntuu siis säätelevän enemmänkin oma intressi, jos puhutaan aihealueiden eli genrejen valitsemisesta.

Osa (8/10) haastatelluista pohti myös, että seuraavatko he uutisia sen mukaan mitä on tarjolla vai vain tiettyjen aihealueiden uutisia. Vaikka en kysynyt tätä kaikilta suoraan, haastateltujen muista vastauksista sai tämän pääteltyä. Useimmat seurasivat kyllä silmäilemällä kaikkia uutisia sanomalehdestä selaamalla, kuuntelemalla televisiosta koko lähetyksen tai internetistä katsomalla läpi päivän otsikot. Tähän ei kuitenkaan käytetty runsaasti voimavaroja, vaan haastatellut valitsivat nopeasti itseä kiinnostavat aiheet otsikoista. Vain kaksi henkilöä kertoi ohittavansa kokonaan uutiset, jotka eivät palvelleet omaa intressiä. Loput taasen viittasivat käyvänsä läpi myös uutiset, jotka eivät koske omaa intressiä, jos ne ovat nostettu niin näkyvästi esille, että niistä tavallaan “tulee tietää”.

Uutisten seuraamisen motiiviksi kaikki haastatellut totesivat, että he yksinkertaisesti haluavat seurata, mitä maailmalla tapahtuu. Tapahtumien seuraaminen oli tärkeää muun muassa siksi, että se liittyi omiin arvoihin, uteliaisuuteen, omiin kiinnostuksenkohteisiin tai ulkomaailman toiminnan hahmottamiseen. Uutisten seuraamiseen liittyi myös ajatus ulkomaailman tapahtumien kytkeytymisestä oman toiminnan suunnitteluun ja omaan elämään ylipäätensä.

“No, tietenki haluaa pysyä kärryillä et mitä maailmalla tapahtuu. Et se on tosi outoa jos on vaikka viikon tai viikonlopun jossain missä ei oo mitään noita, ni on vähä pihalla sen jälkeen.” H6

Uutisilla oli kaikkien vastaajien mielestä myös viihdearvoa ja usein uutisia käytettiin viihteenä tai ajankuluna. Viihteellinen käyttö liittyi etenkin internetiin ja toiset aiheet, kuten kulttuuri, nähtiin viihteellisempinä kuin toiset. Useimmat (7/10) vastaajista myös myönsivät, että uutiset antavat puheenaiheita erilaisissa tilanteissa, kuten työpaikalla. Joku jopa pohti tuntevansa olonsa noloksi keskustelussa, jos ei tuntenut puheenaiheena olevaa uutista.

Kiinnostustenkohteiden ja omien intressien takana katsottiin olevan halu tai jopa velvollisuus seurata yhteiskunnan tilaa ja ehkä pohtia sen vaikutusta myös omaan elämään. Toisaalta vastaajat toivat esille myös, että kiinnostavat uutiset liittyvät useimmiten omiin harrastuksiin, kiinnostuksenkohteisiin tai työhön. Osa ilmoitti olevansa vain yleisesti kiinnostunut kaikesta ja arvosti uutisten seuraamista sivistyksen vuoksi.

“Se on se vaikutus omaan elämään ehdottomasti ja sitte jollain tavalla jos haluaa sivistää itseään jossain suhteessa, et esimerkiks ku mä oon lukenu ympäristöpolitiikkaa, ni sit justiinsa jostain ilmastoneuvotteluista ja mua saattaa kiinnostaa mikä maa vastusti jotain juttua mitä mä kannatan, et sitte siitäkin löytyy se että se koskettaa jotenkin mua, jotenkin mun omaa arkielämää tai ajatusmaailmaa [...]”. H8

Pyysin haastateltuja pohtimaan onko heidän uutisten seuraamiseensa vaikuttanut oman arvion mukaan esimerkiksi työpaikan vaihdos, tulojen muutos, vanheneminen tai muu seikka. Vastaajista lähes jokainen (9/10) osasi antaa esimerkkejä elämästään, etenkin siitä miten opiskelu oli vaikuttanut uutisten seuraamiseen. Opinnot olivat tuoneet kriittisyyttä tiedonlähteitä kohtaan, minkä vuoksi vastaajat osasivatkin arvioida melko helposti niiden luotettavuutta suhteessa toisiinsa.

Uutisten seuraamiseen oli vaikuttanut myös työ ja työn laatu, se miten rasittavaa työ on henkisesti tai kuinka paljon työpäivän jälkeen jää aikaa seurata uutisia. Vakituinen työ oli yhdellä henkilöllä vaikuttanut myös siten, että lehden luvusta oli tullut rutiinia ja eräskin haastatelluista kertoi joutuvansa jo työnsä puolesta seuraamaan uutisia vapaa-ajallaan enemmän. Vakituinen työ siis näytti joko lisäävän tai vähentävän uutisten

seuraamista. Kaksi tutkijana työskennellyttä myös ilmoitti, että heidän kiinnostuksensa tiedeuutisten seuraamiseen on vähentynyt vuosien myötä, sillä se kuuluu osittain jo heidän työnkuvaansa. Tuore äiti ilmoitti uutisten seuraamisen olevan paljon haastavampaa nykyisin muun muassa väsymyksen vuoksi. Eräs haastatelluista totesi, että muutto uudelle paikkakunnalle aktivoi seuraamaan uuden asuinpaikan paikallisuutisia.

Kaikki vastaajat kokivat uutisten seuraamisen hyvin tärkeäksi ylipäättänsä, voitaisiin sanoa että se on heille arvo sinänsä. Osa viittasi sen olevan kuin velvollisuus, jota jokaisen tulisi noudattaa, jotta voi muodostaa oman kuvansa maailmasta. Samassa yhteydessä ihmeteltiin ihmisiä, jotka eivät seuraa uutisia, ainakaan kovin ahkerasti. Uutisten seuraaminen nähtiin edellytyksenä muun muassa elämässä pärjäämiselle ja äänestämiseen osallistumiselle.

7.5 Infoähky ja tiedon välttäminen

Tähän osioon ei paneuduttu haastatteluissa kovin perusteellisesti käytännössä, sillä haastatteluissa tuli pian esille, ettei kohderyhmä varsinaisesti kärsi infoähkyyn liittyvästä ahdistuksen tunteesta uutisia seuratessaan. Infoähky ja tiedon välttely olivat kuitenkin alun alkaen ilmiöitä, joiden esiintymistä halusin kartoittaa haastatteluissa, joten otin tulokset tähän mukaan ja pohdin johtopäätöksissä selittäviä tekijöitä näiden ilmiöiden heikolle esiintyvyydelle kohderyhmässäni.

Kysyin suoraan haastateltavilta, tuleeko heillä mieleen uutisten aihepiirejä, jotka ovat niin ahdistavia, että he välttävät niitä. Vastauksena oli lähes kaikilla (8/10) yksioikoisen kielteinen, ahdistusta ei oltu koettu ikinä niin suureksi uutisten suhteen, että vastaaja olisi vältellyt aihetta. Ahdistaviin uutisiin ei välttämättä haluttu jäädä vellomaan, mutta kaikki pystyttiin ottamaan vastaan:

“Siis eihän nyt joku sota ja kärsimys oo niinku kovin miellyttävää katsottavaa, mutta ei se hetkauta, ikävä kyllä.” H9

Vastaajat eivät suurimmaksi osaksi (8/10) kokeneet, että uutistarjontaa olisi liian paljon. Monet ymmärsivät kysymyksen käsittelevän infoähkyä ja halusivat tuoda esille, että heille on luontaista karsia uutismassaa omien kriteerien mukaisesti, jolloin infoähkyä ei pääse syntymään. Uutisten suodattaminen tuotiin esille jopa helppona ja tästä voitaneen päätellä, että vastaajat ovat melko kokeneita uutisten seuraamisessa.

Vain kaksi vastaajista kertoi kokeneensa, että uutistarjontaa on ahdistavan paljon. Nämä henkilöt valittivat aikapulaa ja väsymystä, joten elämäntilanne luultavasti oli selittävä tekijä heidän muista poikkeaviin vastauksiinsa. Elämäntilanne tuotiin muutenkin esille infoähkyä käsiteltäessä, sillä vastaajat kertoivat säätelevänsä uutisten seurannan tasoa voimiensa ja tilanteen mukaisesti, jolloin he omalla toiminnallaan ehkäisevät kokemusta infoähkystä.

Infoähkyyn ja tiedon välttämiseen liittyen haastatelluista jokainen kertoi kysyttäessä, että uutiset toistavat itseään etenkin päivittäin, mutta myös pidemmällä aikavälillä. Neljä vastaajista suhtautui uutisten toistuvuuteen kriittisemmin, kolme taas ymmärsi sen pakollisuuden. Uutisten sisältöjen toistuvuuteen oli kuitenkin ilmeisesti totuttu ja vain yksi haastatelluista toi ilmi, että vaihtelua voisi olla enemmänkin. Toinen haastateltu totesi myös, että uutistiedonlähteitä on nykyisin niin useita, että niiden välillä voi liikkua liiallisen toiston välttämiseksi.

8 Diskussio

Edellinen kappale vastasi jo kysymyksiin, miten koulutetut aikuiset hankkivat uutistietoa arkielämässään ja mitä uutisia ja tiedonlähteitä he valitsevat. Hahmottelen siksi tässä kappaleessa ennen kaikkea tekijöitä, jotka vaikuttavat uutisten seuraamiseen arkipäivässä ja esitän johtopäätöksissä yhteenvedon näistä tekijöistä (kuvio 5, 71). Myös infoähkyä käsitellään lyhyesti sekä tässä kappaleessa että johtopäätöksissä.

8.1 Tulokset ja Savolaisen tutkimukset

Reijo Savolaisen malliin (kts. kuvio 2, 24) ja tutkimuksiin (2008, 2007, 1996, 1995) verrattuna omat tulokseni noudattelevat samoja periaatteita sekä liittyen malliin että empiiristen tutkimusten tuloksiin. Vahvasti tuli esille esimerkiksi elämismailman ja sen rakenteen vaikutus tutkittavien valintoihin. Yksilön elämismailma rakentuu sekä subjektiivisista kokemuksista että ihmisten välisistä tekijöistä. Subjektiivisten kokemusten vaikutus tuli esille omassa tutkimuksessani siten, että *aiemmat kokemukset* näyttivät vaikuttavan suuresti tiedonlähteiden ja uutisten valintaan. Koska esimerkiksi internetin, sanomalehden ja televisiouutisten käyttöliittymä ja aihealueet tunnettiin melko hyvin jo etukäteen, voitiin niistä valita sopiva tilanteen mukaan. Internetistä haettiin lisätietoa asioista, sillä sen tiedettiin kattavan suurempia aineistoja ja erilaisia näkemyksiä.

Toisaalta myös *yhteiskunnalliseen asemaan* liittyvät tekijät vaikuttavat informaatiokäytäntöihin selkeästi. Yhteiskunnalliseen asemaan liittyviin tekijöihin lasketaan tutkimuksessani Reimerin luettelemat (1994, 109) tekijät, kuten sosiaalinen luokka, ikä, sukupuoli, koulutustaso ja tulot. Oma tutkimukseni ei suoranaisesti lähtenyt selvittämään näiden tekijöiden vaikutusta, mutta aiemmasta kirjallisuudesta löytyy esimerkkejä näiden tekijöiden vaikutuksesta tiedonhankintaan (esim. Savolainen 1995, Reimer 1994). Tulot vaikuttivat omiin haastateltaviini muun muassa siten, että eräs

vastaaja huomioi lehtitilauksen olevan niin kallis, että sen tilaaminen ei alemmissa tuloiluokissa välttämättä onnistu.

Rakenteelliset, materiaaliset, ajalliset ja tilalliset, eli kontekstuaaliset tekijät vaikuttavat siihen miten elämismaailmassa voi toimia ja tämä puolestaan vaikuttaa tiedonhankinnan informaatiokäytäntöihin. Ajallisista tekijöistä voidaan mainita muun muassa arkielämää rytmittävät ensisijaisesti hoidettavat tehtävät, kuten esimerkiksi työtehtävät. Jos työtehtäviä on kasaantunut huomattavasti, saattaa se kutistaa uutisten seuraamiseen kulutettavaa aikaa. Tästä esimerkkinä tutkimuksessani oli myös tuore äiti, jonka aika kului arkipäivässä merkittävässä määrin pienen vauvan hoitoon.

Sanomalehden lukeminen ja televisiouutisten katselu oli sidottu Savolaisen tutkimuksen mukaan “rituaalisiin aikoihin ja paikkoihin” (Savolainen 2008, 51–52). Haastatteluissani kävikin ilmi, että tutkimusjoukon uutisen seuraaminen on sidottu tällaisiin rituaalisiin informaatiokäytäntöihin, joita määrittää *rutiini*. Tämänkaltainen rutiininomainen toiminta on osaltaan joukkoviestinten luomaa, sillä niiden toimintatapaan sopii saada yksilö seuraamaan uutisia jatkuvalla syötteellä. Rutiini vaikuttaa uutisten seuraamiseen kahdella tavalla; se toisaalta luo tarpeen seurata uutisia tietyllä tavalla toistuvasti, mutta samalla se myös rytmittää arkipäivää. Rutiini on siis merkittävä tekijä tiedonhankinnassa.

Näyttää yleisesti siltä, että Niemelän ja Savolaisen ideat eri tiedonlähteiden seuraamisen roolista elämän ja päivän rytmittäjänä toteutuvat etenkin sanomalehden ja television suhteen, ne kun koetaan enemmän aikaan sidotuiksi. Väitänkin, että televisiouutiset ja sanomalehti rytmittävät yksilön arkipäivää enemmän kuin internet, josta seurattiin uutisia lähinnä silloin, kun tärkeämmät asiat on hoidettu. Uutisten seuraaminen internetistä oli ylipäätänsä huomattavasti vapaampaa ja hajanaisempaa, sirottuen eri vuorokaudenaikoihin. Näin on huomattu tapahtuvan myös muissa tutkimuksissa (esim. Stanford Poynter Project, Savolainen 2008). Niemelän tutkimustuloksissa internet oli opettajaeläkeläisille lähinnä täydentävä tiedonlähde arkielämässä. Sitä se ei ole omassa tutkimuksessani varsinaisesti, vaikkakin internetistä haetaan usein nimenomaan lisätietoa. Neljälle kymmenestä internet toimi jo nykyisin pääasiallisena tie-

donlähteenä. Tässä tapauksessa tuloksien eroissa on selittävänä tekijänä kohderyhmien ikäerot, sekä internetin uutuus Niemelän tutkimuksen aikana.

Halu tietää mitä maailmalla on tapahtunut mainittiin useimmin motiiviksi uutisten seuraamiseen. Halu tai tarve tietää maailman tapahtumista tuntui useassa tapauksessa liittyvän haastateltujeni vastauksissa omiin *arvoihin* ja *päämääriin*, sillä tapahtumista tietäminen ja ajan tasalla oleminen koettiin tärkeäksi itsessään. Vastajat toivat myös ilmi, että he haluavat pysyä mukana ulkomaailman tapahtumien ja ilmiöiden muutoksissa, jotta he voivat pohtia niiden *vaikutusta omaan elämään*. Siten voidaan sanoa, että uutisten seuraamisen motiivi on usein sidottu oman elämän suunnitteluun, vastajat kokivat, että uutisia on seurattava, jotta he voivat tehdä järkeviä ratkaisuja elämäänsä.

Päivittäinen ongelmanratkaisu perustuu pitkälti tiedonlähteiden kriittiselle valinnalle ja käytölle (Savolainen 2008, 201). Savolainen liitti tämänkaltaisen päivittäisen rutiininomaisen tapahtumien seuraamisen *geneerisiin arkielämän projekteihin*, jotka saattavat jatkaa läpi elämän. Geneeristen elämänprojektien on nimenomaan tarkoitus auttaa yksilön arkielämän sujumisessa ja suunnittelussa ja ne antavat merkityksen muuten niin turhauttavan rutiininomaiselle monitoroinnille. Uutisten seuraaminen on hyvä esimerkki geneerisestä elämänprojektista, jonka tavoitteena on usein todeta, että ”kaikki on kuten ennenkin”. Jos uutisten aiheet herättävät epäilystä, voi yksilö muuttaa elämäänsä uuden tiedon varassa. (Savolainen 2008, 51–56). Suurin osa tällaisesta monitoroinnista jatkuu päivittäin alitajuisella tasolla, minkä vuoksi ei sinänsä ollut ihme, että haastateltujen oli vaikea palauttaa muistiin kuluvan päivän tai viikon uutisten aiheita. Geneeriset projektit liittyvät omassa kuviossani (kuvio 5, 71) edellä mainittuihin arvoihin ja päämääriin, joiden eteen nuoret aikuiset työskentelevät.

Toisaalta on olemassa myös *spesifejä elämänprojekteja* geneeristen lisäksi (Savolainen 2008, 54). Näistä etenkin harraste- ja muutosprojektit näyttivät vaikuttavan vahvasti tutkimusjoukkoni uutisten seurantaan. Muutosprojektista tyypillinen esimerkki on nuoren aikuisen elämässä esimerkiksi asunnon hankinta tai raskaus, jolloin tiedonhankinta ohjautuu erityisesti tämän tietyn intressin perusteella. Tämä tuli ilmi vastauk-

sissa muun muassa siten, että haastatellut toivoivat lisää uutisia omien spesifien elämänprojektien alueelta. Lisäksi omat spesifit intressit vaikuttavat uutisten seurantaan niin, että näiltä alueilta uutiset luetaan aina, jos intressit ovat riittävän vahvoja. Geneerisiä elämänprojekteja palveleva orientoiva uutisten seuraaminen ei ole näin ehdotonta ja se joustaa helpommin tilanteen mukaan. Spesifejä elämänprojekteja lähimmäksi yhteenvedossani tulee *oma intressi*, jonka katson palvelevan myös spesifien elämänprojektien tiedontarpeita.

Internetin käyttö eroaa televisiosta ja sanomalehdestä vastausten mukaan muutenkin, sillä siellä uutisten seuraaminen on pinnallisempaa, vaikkakin aiheiltaan ehkä monipuolisempaa. Tähän tulokseen tulivat myös Stanford-Poynter Projectin tutkijat vuosittuhannen alussa. Sanomalehti ja televisio tarjoavatkin käyttöliittymänsä puolesta tietyt melko standardoidut paketit, joten omaa intressiä on hiukan vaikeampi tyydyttää. Koska uutisten seuraaminen vaihtelee sen mukaan onko yksilö television, sanomalehden vai internetin äärellä, voidaan *median kanavan* sanoa vaikuttavan tiedonhankintaan.

Alun kirjallisuuskatsauksessa käsitellyistä seikoista myös *vähimmän vaivan laki*, *good enough-periaate* ja *median luotettavuuden* arviointi vaikuttavat tutkimukseni ja muiden tutkimusten mukaan arkielämän tiedonhankintaan. Vähimmän vaivan laki tuli ilmi vastaajien esimerkeissä muun muassa siten, että he käyttivät rutiininomaisesti uutisten seurantaan niitä internet -sivustoja, joiden he arvelivat vastaavan yleisiin tiedontarpeisiinsa helpoiten. Internet tuntui usein olevan suosittu, koska pääsy ja käyttö ovat helppoja siihen liittyen. Good enough -periaate taas näkyi siinä, kuinka ihmiset käyttivät omia kriteereitä suodattaakseen liiallista tietoa pois uutismassoista. Vastaajat olivat ikään kuin tehneet itselleen selväksi, millä perustiedoilla päivän tapahtumista he pärjäävät ja jos enemmänkin ehtii lukea, hyvä, mutta pakko ei ole.

Good enough -periaate, vähimmän vaivan laki, rutiini ja tehokkaat tiedonhankintataidot näyttävät suojelevan infoähkyltä. Vastaajani eivät kokeneet lähes lainkaan infoähkyä, vaikka näin tapahtui muun muassa Savolaisen tutkimuksessa (2008) osalle haasta-

telluista. Uskon tähän olevan selityksenä koulutuksen luomat tehokkaat ja harjaantuneet tiedonhankintataidot.

Savolainen on pohtinut mediauskottavuuden ja kognitiivisen auktoriteetin suhdetta tiedonhankintaan (2007, 149–168). Pyysin myös omassa haastattelussani vastaajia kertomaan, minkä lähteen he kokevat luotettavimpana. Sanomalehti nähtiin luotettavimpana ja keräsi näin arvostusta, mutta toisaalta myös televisiouutisia arvostettiin luotettavuuden suhteen. Usealla vastaajalla olikin vaikeuksia nimetä luotettavin lähde, saati antaa perustelut valinnalle. Muutama vastaaja toi myös esille, että luotettavuus voi vaihdella tilanteen mukaan. Samansuuntaiset näkemykset tulivat esille myös Savolaisen tutkimuksissa (2008, 156; 2007, 6). Median koettu *luotettavuus* liittyy joka tapauksessa keskeisesti siihen, miten ja kuka aineiston on toimittanut ja mikä aihe on kyseessä (Savolainen 2007, 7–10). Tätä kautta se vaikuttaa myös kanavan valintaan ja koettuun uskottavuuteen.

8.2 Tulokset ja Reimerin tutkimus

Bo Reimerin tutkimuksen tulokset liittyen ruotsalaisten mediankäyttöön v. 1986–1992 selittävät osaltaan oman tutkimusjoukkoni uutisten seuraamisen tapoja, vaikka mainittuna ajankohtana internet ei ollut vielä laajasti käytettävissä. Reimer toteaa Savolaisen tavoin, että yksilön mediankäyttö riippuu sekä yksilöllisistä että yhteisöllisistä tekijöistä. Hän kumoo oletuksen, että ihmisten mediankäytöstä olisi jo tutkitulla aikavälillä tullut yhä yksilöllisempää ja hajanaisempaa. Vaikka hän siis puolustaa yhteisöllisiä tekijöitä ensisijaisina vaikuttimina, tulee Reimerinkin tutkimuksessa ilmi yksilöllisyyden vahva vaikutus valintoihin. Lisäksi Reimer katsoo, että lähteen valintaan vaikuttaa sen *kulttuurinen muoto*. Televisio on esimerkiksi houkuttelevampi median kanava alemmin koulutetuille henkilöille. Siten voidaan sanoa, että oma tutkimusjoukkoni vastaa lähestulkoon Reimerin kuvailemaa koulutetun kaupunkilaisen, “korkeamman” luokan makua median genrejen ja kanavien valinnassa. (1994, 201–206).

Ikä vaikuttaa sanomalehden lukemiseen muun muassa siten, että keski-iässä on enemmän hajontaa siviilisäädyn ja tulotason vaikutuksesta lehden lukemiseen. Eri asemaan liittyviä tekijöitä testaten Reimer toteaa, että sanomalehteä lukevat säännöllisimmin ne, joilla on korkea tulotaso ja ne, jotka ovat joko keski-ikäisiä tai ikääntyneitä. Toisaalta tekijöitä yhdistelemällä voidaan esimerkiksi todeta, että kulttuuriset tekijät vaikuttavat taloudellisia tekijöitä enemmän koulutetun keskiluokan lukemiseen, jolloin heikkokaan tulotaso ei välttämättä saa luopumaan lehden lukemisesta. (1994, 123–125). Omassa tutkimuksessani tämä poikkeus tuntuu pätevän ainakin siten, ettei yksikään haastateltuni kuulunut korkeampaan tuloluokkaan, päinvastoin joukossa oli työtön, opiskelijoita, tutkijoita ja äitiysvapaalainen. Haastattelujen perusteella voisin sanoa, ettei edes hyvin niukka tulotaso välttämättä tarkoita lehtitilauksesta tai internet-liittymästä luopumista. Tästä voidaan päätellä, että tutkimusjoukollani on tarve vaihtelevista syistä seurata uutisia eri kanavista säännöllisesti. Kuviossani tämä tarve on selitetty arvoilla ja päämäärillä, joiden synty tapa varmasti vaihtelee henkilöstä toiseen.

Tutkimuksessani tuli ilmi, että ihmisiä kiinnostavat eniten paikallisuutiset. Tämä tekijä yhdisti sanomalehden lukijoita Reimerinkin tutkimuksessa, mutta sen jälkeen seuraavimpien uutisaiheiden yhtenäisyys katoaa molemmissa tutkimuksissa. Seuraavaksi suosituimpia uutisia tutkimuksessani olivat kotimaan, ulkomaan- ja kulttuuriuutiset, Reimerilla taas alueuutiset ja radion ja television ohjelmatiedot. (1994, 127–131). Periaatteessa Reimerin tulokset kuitenkin osuvat yksiin omieni kanssa. Tässä tapauksessa elinympäristö vaikuttaa Reimerin mukaan siten, että kaupunkilaiset seuraavat todennäköisemmin kulttuuri- ja ulkomaan uutisia, kun taas pienemmillä paikkakunnilla suositaan paikallisuutisia enemmän (1994, 166–167).

Reimerin mukaan yhteiskunnallinen asema ja halu kuulua yhteisöön määrittävät *sanomalehden* lukemista kaikista voimakkaimmin. Karkeasti jaotellen median eri genrejä seurataan yleisemminkin oman yhteiskunnallisen aseman mukaisesti. (1994, 202–203). Savolainen puolestaan näki arkielämän orientoivan tiedonhankinnan ohjautuvan ennen kaikkea oman intressin mukaisesti. Tähän en voi ottaa kantaa oman pienen tut-

kimusjoukkoni vastausten perusteella, jo sen vuoksi, etteivät heidän näkemyksensä uutisten seuraamisen yhteydestä yhteisöllisyyteen olleet yhteneväisiä. Tutkimusta tulisi tehdä myös huomattavasti suuremmilla joukoilla ja erilaisia syy-seuraussuhteita huolellisesti tutkien.

Television katseluun Reimer toteaa *koulutuksen* ja iän vaikuttavan selvimmin. Ikä näkyy siten, että iäkkäämmät henkilöt katselevat televisiota ylipäättänsä huomattavasti enemmän. Samaa viestiä kertoo viimeisin television katselututkimus (Finnpanel 2008), jonka mukaan television katselu on iäkkäillä henkilöillä jopa puolet suurempi ajallisesti kuin omalla kohderyhmälläni. Oma kohderyhmäni ei suosinutkaan televisiota merkittävästi omassa arkielämässään uutisten seuraamisessa. Tämä ei sinänsä korreloi Reimerin 20 vuotta vanhojen tuloksien kanssa, jolloin televisio oli säännöllisimmin seurattu uutisten tiedonlähde. Oman tutkimusjoukkoni jäsenet seurasivat uutisia säännöllisimmin lehdestä.

Reimer selvitti, että iäkkäämmät henkilöt seuraavat uutisia televisiosta todennäköisemmin kuin nuoremmat (1994, 128). Iän mukana siis uutisten seuraamiseen käytetyn ajan tulisi tutkimuksen mukaan lisääntyä. Tämän toteamiseksi tarvittaisiin Niemelän tutkimuksen kaltaista pitkittäistutkimusta uutisten seuraamisesta. Television käyttö tiedonlähteenä on kuitenkin sidoksissa sosiaaliseen asemaan. Erityisesti keskiluokkaan kuuluvat miehet seurasivat uutisia ja dokumentteja useammin kuin työväenluokan edustajat Savolaisen v. 1995 tutkimuksessa. Reimer hahmotteleekin, että ihmiset ylipäättänsä noudattavat myös television katsomisessakin tietynlaisia luokkarajoja. Luokan vaikutus ei kuitenkaan ole näin yksioikoinen, sillä esimerkiksi naispuoliset henkilöt suosivat television tarjonnassa enemmän kulttuuriohjelmia. (Reimer 1994, 141). Toisaalta ainakin median kanavan suhteen Reimerin ajatus toteutuu tutkimukseni, sillä televisio oli tiedonlähteenä vähiten suosittu, eikä televisiouutisten seuraaminen enää näytä siis olevan päivittäinen rutiini tämän ikäisten koulutettujen henkilöiden elämässä.

Bibart, Hals ja Tewskbury (2008) hahmottavat käyttösyytutkimuksen artikkelissaan kaksi eri tyyliä hankkia uutistietoa lehdestä, selailun (browsing) ja aiheen perusteella

tapahtuvan valikoinnin (selection). He pyrkivät hahmottamaan erityisesti minkälaisia motivaatioita on laaja-alaisen selailun ja aiheidonnoisen valitsevan strategioiden takana. Valikoivan lukemistyylin motivaationa on useimmiten epävarmuuden vähentäminen ja oma intressi aiheisiin. Selailun päämäärinä kirjoittajat taasen näkevät olevan kolme suurta kohdetta: lukijat kokevat ympäristön tilanteen seuraamisen tyydyttäväksi, he kokevat uutisten luvun *viihhteellisenä* ja saavat siitä puheenaiheita muiden kanssa. Kirjoittajat siis korostavat, että uutisten lukeminen ei aina ole tiedonhankintaa, joka pyrkii täyttämään tietyn tiedollisen tarpeen. Motiivina voi olla myös ajan tappaminen tai uusien ajatusten löytäminen (2008, 257–259). Sanomalehden selailijat pitivät lisäksi itseään poliittisesti ja sosiaalisesti kyvykkäämpinä kuin muut tutkimukseen osallistuneet tutkitut. (2008, 267).

Kaikista edellä mainituista Bibartin tutkimuksen tuloksista löysin vahvistusta myös omassa tutkimuksessani. *Epävarmuuden vähentäminen* tiedonhankinnan keskeisenä motivaationa on tuttu paradigma, eikä sen olemassaoloa voi tässäkin tutkimuksessa kieltää. Haastateltavieni uutistiedonhankinta vaikutti olevan sekä irtonaisempaa selailua että valikoivampaa aiheen mukaan lukemista. Motivaatioina epävarmuuden vähentäminen ja tilanteen seuraamisen luoma tyydytys eivät mielestäni eroa toisistaan käytännössä. Ylipäättänsä koen tutkimukseni pohjalta, että haastatellut voivat kuulua molempiin ryhmiin, päämotivaatiot kun voivat olla kummastakin kategoriasta. Useimmiten haastatellut kertoivat sekä selaavansa yleisellä tasolla uutisia että valitsevansa luettavat jutut niiden aiheen, eli lähinnä oman intressin mukaisesti.

9 Johtopäätökset

Tutkimukseni perusteella vaikuttaa siltä, että omaa intressiä ja itseä koskevia uutisia seurattiin tarkemmin ja ehdottomammin kuin yleisen kiinnostuksen tason uutisia. Savolaisen termein voidaan puhua myös spesifeistä ja geneerisistä arkielämän projekteista, joiden suorittamista myös uutisten seuraaminen palvelee. Esimerkistä käy, että paikallisuutiset olivat tärkeitä lähes kaikille haastatelluille, koska ne tulevat lähelle omaa elämää, mutta toisaalta tätäkin kiinnostavampana saatettiin nähdä vaikkapa terveyteen liittyvät uutiset (esim. laihduttaminen → spesifi projekti). Geneerisiin arkielämän projekteihin (esim. asuminen) liittyvien uutisten seuraaminen voitiin säätää tilanteittain omien voimien ja aikaresurssien mukaan toteutettavaksi. Aihealueiden keskinäinen tärkeysjärjestys saattaakin vaihdella muun muassa sekä elämäntilanteen mukaan, että lyhyempinä ajanjaksoina, kuten päivittäin.

Vastaajat näyttävät siis seuraavan ennen kaikkea omaa intressiään ja uutislähteiden esille nostamia otsikoita uutisten valinnassaan. Tarkemmin jaoteltuna näyttää siltä, että oma intressi vaikuttaa uutisten valintaan voimakkaammin internetissä kuin sanomalehdessä tai televisiossa.

Oman tutkimukseni mukaan uutisten aiheiden valinta määräytyy siten, kuten Reimer esitti (1994, 135), että paikallisuutisten seuraaminen yhdistää kaikkia lukijoita ja katsojia, mutta tämän jälkeen uutisten seuraamiseen vaikuttaa oma intressi niin voimakkaasti, että seurattujen aiheiden hajonta kasvaa. Intressin lisäksi on selvää, että ihmisten uutistenlähteiden valintaan vaikuttaa keskeisesti myös tiedonlähteen laadulliset seikat, ensisijaisesti sisältö, koettu käytettävyys ja pääsy lähteelle.

Rutiini on uutisten seuraamista määrittävän orientoivan tiedonhankinnan keskeinen elementti. Uutisten seuraamisen rutiini arkipäivässä tekee seuraamisen toteuttamisesta kevyempää, kun sitä ei tarvitse joka päivä kyseenalaistaa, mutta toisaalta se myös rytmittää yksilön arkipäivää keskeisesti. Internet ei ainakaan toistaiseksi vaikuttanut luo-

van samanlaista vankkaa rutiinia kuin sanomalehden lukeminen jokaisena arkiamu-
na.

Kaikista tutkimukseni aikana ilmenneistä koulutettujen aikuisten uutisten seurantaan vaikuttavista tekijöistä voidaan esittää seuraavan sivun kuvion 5 kaltainen yhteenveto.

Varsinaista infoähkyä ei ilmennyt kuin kahdella vastaajista, sekin luultavasti heidän poikkeuksellisen elämäntilanteensa vuoksi. Infoähkyn kokemuksen puuttumista voi-
daankin ehkä selittää sillä, että omien intressien tunteminen, luokitellut ja painoarvo-
tetut uutiset, rutiini ja kehittyneet tiedonhankintataidot tekevät uutisten seuraamisesta
niin hyvin järjestäytyntä, että liiallista informaatiomäärää ei koeta ahdistavana.
Myös tiedon välttäminen liittyy tehokkaaseen uutistiedonhankintaan, sillä vastaajat
karsivat mielessään heti pois ne uutiset, jotka eivät heitä kiinnosta, kuten urheilu lähes
kaikilla. Näin siis siinä tapauksessa, jos uutista ei oltu nostettu todella näkyvästi esille.

Internet näyttää muuttaneen suhtautumista sanomalehden ja television uutisiin. Toi-
saalta sanomalehden ja television uutiset koetaan luotettavimmiksi ja paremmin toi-
mitetuiksi, mutta vanhentuneiksi, sekä television uutiset lisäksi pintapuolisiksi. Inter-
netin valinnan syihin kuuluu ennen kaikkea ajankohtaisuus, valinnan vapaus ja
lisätiedon helppo hankinta, mitä muilla tiedonlähteillä ei ole tarjota. Sen vuoksi inter-
net onkin tullut keskeisesti kolmanneksi tiedonlähteeksi uutisten seuraamisessa, ja sen
koetaan täydentävän hyvin television ja sanomalehden tarjontaa, jopa niin hyvin, että
se kilpailee jo samalla viivalla painetun sanomalehden kanssa.

Televiisio uutisia osa katsoi, osa ei. Syitä katsomiselle oli etenkin se, että television si-
säلتö on helposti vastaanotettavaa ja se vapauttaa tekemään myös muuta samalla. Toi-
saalta osa ei muutenkaan suosinut televisiota muun muassa siksi, että sen käyttö koet-
tiin melko sidotuksi. Televiisio uutisten seuraamisen suosio on ainakin tämän ryhmän
kohdalla laskussa verrattuna aiempiin television katselua suosiviin käyttötilastoihin.

Jatkotutkimuksen aiheista mielekkäinä näen erityisesti sekä yhteisölliset että yksilölli-
set tekijät huomioon ottavan uutisen seurannan mallin luomisen. Periaatteessa uutisten

Tekijä	Esimerkki	Miten vaikuttaa
<i>Yhteisölliset tekijät</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Kontekstuaaliset tekijät <ul style="list-style-type: none"> - Rakenteelliset - Materiaaliset - Ajalliset - Tilalliset - Yhteiskunnallinen asema 	<ul style="list-style-type: none"> Asuinpaikka Tulot Tilannekohtainen kiire Kotona Ikä 	<ul style="list-style-type: none"> Kaupungissa seurataan enemmän kulttuuriuutisia Mahdollisuus maksaa sanomalehtitilaus Ei aikaa seurata uutisia Aikaa käytettävissä enemmän kuin työpaikalla Nuoria aikuisia kiinnostaa työllistymistä käsittelevät uutiset
• Median kanava	Internet	Uutisten seuraaminen pinnallisempaa
• Aihe	Paikallisuutiset	Kaikki seuraavat paikallisuutisia
• Median uutisointikäytäntö	Mitä aiheita painotetaan	Pääotsikot luetaan joka tapauksessa
<i>Yksilölliset tekijät</i>		
<ul style="list-style-type: none"> • Oma intressi <ul style="list-style-type: none"> - Vaikutus omaan elämään - Omat kiinnostuksenkohteet 	<ul style="list-style-type: none"> Talosuutiset Ympäristöuutiset 	<ul style="list-style-type: none"> Miten vaikuttaa omaan taloudelliseen tilanteeseen Seurataan tarkimmin omia intressejä koskevia uutisia
• Rutiini	Lehti luetaan joka aamu	Lukemisen käytäntöä ei kyseenalaisteta ja se rytmittää arkielämän päiväjärjestystä
• Aiemmat kokemukset ja tiedonhankintataidot	Lähteiden valinta	Mistä lähteistä saa parhaiten tietoa tiettyyn aiheeseen liittyen
• Arvot ja päämäärät	Halu tietää maailman tapahtumista	Seurattava säännöllisesti uutisointia
• Luotettavuus ja arvostus	Sanomalehti	Luotetuin mediankanava ja auktoriteettiasemassa
• Käytettävyys ja pääsy	Televisio	Vapauttaa tekemään muita asioita samanaikaisesti
• Good enough ja vähimmän vaivan laki	Päivän pääuutiset	Uutisotsikoiden listaukset, joista saa nopeasti käsityksen päivän merkittävimmistä tapahtumista
• Vihteellisyys	Tarve kuluttaa aikaa	Uutisotsikoiden selailu ajankuluksi

Kuvio 5. Koulutettujen aikuisten uutisten seurantaan vaikuttavat tekijät. Tekijöitä ei ole esitetty niiden vaikutuksen painoarvon mukaan.

seuraamiseen voi soveltaa käyttämiäni mallejakin, mutta uutisten seuraamisen liittyvän orientoivan tiedonhankinnan huolellisempi huomioiminen olisi mielestäni toivottavaa.

Lisäksi näen, että koska Bo Reimer ei muuten laadukkaassa tutkimuksessaan kyennyt hahmottamaan varsinaisia vaikutussuhteita yksilön arvojen ja median käytön välillä, olisi tässä hedelmällinen aihe. Ajattelin alkuun itse liittää haastatteluihini arvokyselyn ja nyt jälkepäin huomaan, että se olisi todella voinut olla toimiva idea ihmisten uutisten seuraamisen tapojen selittämisessä.

Lähteet

Agosto, D. E. and Hughes-Hassell, S. 2005. *People, places, and questions: An investigation of the everyday life information seeking behaviors of urban young adults*. *Library & Information Science Research* 27, 141–163.

Allan, S. 2004. *News Culture*. Toinen painos. Maidenhead: Open University Press.

Bawden, D., Holtham, C. and Courtney, N. 1999. *Perspectives on Information Overload*. *Aslib Proceedings* 51 (8), 249–255.

Berryman, J. 2006. *What defines 'enough information'? How policy workers make judgements and decisions during information seeking: preliminary results from an exploratory study*. *Information research* 11 (4), paper 266. Saatavissa: <http://informationr.net/ir/11-4/paper266.html>. (Luettu 6.1.2010).

Bibart, A., Hals M. and Tewksbury, D. 2008. *The Efficacy of News Browsing: The Relationship of News Consumption Style to Social and Political Efficacy*. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 85 (2), 257–272.

Brashers, D., Goldsmith, D. J. and Hsieh, E. 2002. *Information Seeking and Avoiding in Health Contexts*. *Human Communication Research* 28 (2), 258–271.

Case, D. O. 2002. *Looking for information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior*. San Diego, CA: Academic Press.

Case, D. O., Andrews, J. E., Johnson, J. D. and Allard, S. L., 2005. *Avoiding versus seeking: the relationship of information seeking to avoidance, blunting, coping, dissonance, and related concepts*. *Journal of Medical Library Association* 93 (3), 353–362.

Chen, C. & Herson, P. 1982. *Information seeking: Assessing and anticipating user needs*. New York: Neal-Schuman.

Choo, C. W. 1999. *Closing the Cognitive Gaps: How People Process Information*. Saatavissa: <http://choo.fis.utoronto.ca/FIS/respub/FThis/default.html>. (Luettu 14.2.2010).

DeVigal, A., Tatar, D., Edwards, D. and Lewenstein, M. 2000. *Stanford Poynter Project*. Saatavissa: <http://www.poynterextra.org/et/i.htm> (Luettu 14.2.2010).

Eskola, J. ja Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Finnpanel 2008. *TV-mittaritutkimuksen tuloksia: Katseluun käytetty aika kanavittain*. Saatavissa: <http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv.php>. (Luettu 24.12.2009).

Fleming, C. et al. (toim.) 2006. *An Introduction to Journalism*. London: Sage.

Haasio, A. & Savolainen, R. 2004. *Tiedonhankintatutkimuksen perusteet*. 5. uudistettu painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelut.

Jensen, K. B. 1998. *News of the World: world cultures look at television news*. Routledge Research in Cultural and Media Studies. London: Routledge.

Katz, E. and Blumler, J. G. 1974. *The uses of mass communications : Current perspectives on gratifications research*. Beverly Hills, CA: Sage.

Kortti, J. 2007. *Puoli vuosisataa suomalaisten elämässä. Televisio on sosiaalinen ja yhteisöllinen media vielä digirunsauden aikana*. Tiedotustutkimus 3, 37–38.

Kulttuuria alueittain: Tilastollinen katsaus. Kulttuuri ja viestintä 2007. Helsinki: Tilastokeskus.

Kunelius, R. 2003. *Viestinnän vallassa: Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.

- McKenzie, P. 2002. *A model of information practices in accounts of everyday-life information seeking*. Journal of Documentation 59 (1), 19–40.
- Mäkinen, I. (toim.) 2003. *Tiedon tie: Johdatus informaatiotutkimukseen*. 8. muuttumaton painos. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Niemelä, R. 2006. *Ikääntyneiden informaatiokäyttäytyminen; Laadullinen tutkimus arkielämän informaatiokäytännöistä ja toimintaan aktivoitumisesta*. Acta universitatis ouluensis B Humaniora 74. Oulu: Oulun yliopisto. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9514282906/isbn9514282906.pdf>. (Luettu 14.2.2010).
- Nordenstreng, K. ja Wiio, O. A. 1994. *Joukkoviestintä Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Pietikäinen, S. 2001. *Utiskansalaisuuteen varttuminen: 13-19 -vuotiaat uutisten äärellä*. Yhteiskuntapolitiikka 66 (6), 567–574.
- Pietilä, V. 1997. *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Prabha, C., Connaway, L.S., Olszewski, L. and Jenkins, L. R. 2007. *What is enough? Satisficing information needs*. Journal of Documentation 63 (1), 74–89.
- Potter, W. J. 2001. *Media literacy*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Puusniekka, A. ja Saaranen-Kauppinen, A. 2006. *KvaliMOTV -Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. (Luettu 14.2.2010).
- Reimer, B. 1994. *The Most Common of Practices: On Mass Media Use in Late Modernity*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Sairanen, A. 2008. ”Mä en halua tietää” -Informaation välttäminen terveystieteellisessä. Pro Gradu-työ. Tampereen yliopisto: Informaatiotutkimuksen laitos. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/>. (Luettu 14.2.2010).

Savolainen, R. 1995. *Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of way of life*. Library & Information Science Research 17 (3), 259–294.

Savolainen, R. 2007. *Media credibility and cognitive authority. The case of seeking orienting information*. Information Research 12 (3), 1–13. Saatavissa: <http://informationr.net/ir/12-3/paper319.html>. (Luettu 14.2.2010).

Savolainen R. 2008. *Everyday information practices: A Social Phenomenological Perspective*. Maryland: Scarecrow.

Sillanpää, J. 2007. *Hyvälle löytyisi lukijoita: Tampereen yliopiston opiskelijoiden ajatuksia Aamulehdestä*. Pro gradu-työ. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/>. (Luettu 14.2.2010).

Scheffer, F. 2009. *Unga överger papperstidningen*. Välfärd 3, 24–25.

Sonnenwald, D.H, Wildemuth, B. M. and Harmon G. L. 2001. *A Research Method to Investigate Information Seeking using the Concept of Information Horizons: An Example from a study of Lower Socio-economic Students' Information Seeking Behavior*. The New Review of Information Behavior Research (2), 1–21.

Tuominen, K. 1992. *Arkielämän tiedonhankinta; Nokia Mobile Phones Oy:n työntekijöiden arkielämän tiedontarpeet, -hankinta ja -käyttö*. Tampereen yliopiston kirjasto-tieteen ja informatiikan laitoksen tutkimuksia nro 36. Tampere: Tampereen yliopisto.

Wilson, T.D. and Walsh, C. 1996. *Information behaviour: An Interdisciplinary perspective*. The British Library Board. Saatavissa: <http://informationr.net/tdw/publ/infbehav/cont.html>. (Luettu 14.2.2010).

Wilson, T.D. 1999. *Models in information behavior research*. Journal of Documentation, 55 (3), 249–270.

Wilson, T.D. 2006. *On user studies and information needs*. Journal of Documentation 62 (6), 658–670.

Liite 1

Haastattelukysymykset

Taustatiedot

Ikä

Asuinpaikka

Koulutus

Nykyinen ammatti

Työtilanne

Harrastukset tai kiinnostuksenkohteet

Uutisten seuraaminen arkipäivässä

Tuleeko kotiin sanomalehti päivittäin?

Internet-yhteys?

Television katselumahdollisuus?

Mistä kanavista ja kuinka usein seuraat uutisia:

a) sanomalehti: päivittäin/ 2-5 krt per viikko/ viikottain/ kuukausittain

b) televisio: päivittäin/ 2-5 krt per viikko/ viikottain/ kuukausittain

c) internet: päivittäin/ 2-5 krt per viikko/ viikottain/ kuukausittain

Osaatko arvioida aikaa jonka uutisten seuraaminen vie päivittäin?

Koetko olevasi aktiivinen uutisten seuraamisessa?

Kuvaile tyypillistä yhden päivän uutisten seuraamisen kulkua? Miten se rytmittyy ajallisesti?

Jos seuraat uutisia internetistä, voitko kertoa tarkemmin millaisilta sivustoilta yleisimmin?

Uutisten aiheet ja tiedontarpeet

Mistä aiheista olet erityisesti kiinnostunut uutisissa?

Paikallis

Alueelliset

Kotimaan

Ulkomaan

Rikos ja onnettomuus

Tiede

Sota

Elämäntyö

Kulttuuri

Urheilu

Talous

Mielipide

Miksi Sinua kiinnostaa juuri mainitsemasi aiheet?

Jos olet kiinnostunut jostain uutisesta, hankitko siitä usein lisätietoa? Miten?

Onko jotain uutisaiheita, jotka eivät kiinnosta sinua?

Seuraatko myös uutisia, jotka eivät varsinaisesti Sinua kiinnosta?

Entä vältätkö tiettyjä aihepiirejä, esim. siksi että ne ahdistavat Sinua?

Mitä tämän päivän uutisista jäi mieleesi erityisesti? Miksi kiinnitit huomiota juuri siihen?

Miten valitset uutiset, joihin keskityt tarkemmin?

Tukilista: otsikko ja kuvat, eli ulkoiset tekijät

uutisen kirjoittaja tai lähde

aihe

muut syyt

Eri kanavat

Mitä kanavaa suosit eniten uutisten seuraamisessa?

Millä perusteilla suosit tätä kanavaa enemmän?

Tukilista: käytettävyys,

sisältö

pääsy

rutiini ja tuttuus

tiedon nopea päivitys

kustannus-hyöty

eniten itseä kiinnostavaa sisältöä

Mitkä ovat eri kanavien parhaita ominaisuuksia uutisia seurattaessa?

Televisio (esim. valmiiksi muokattu sisältö, kompakti paketti, liikkuva kuva?)

Internet-yhteys (esim. helppo käytettävyys, nopea päivitys)

Sanomalehti (esim. tietty järjestys, aamuhetkeen sopiva, omaan tahtiin luettava)

Mitkä ovat eri kanavien huonoja ominaisuuksia uutisten seuraamisen suhteen?

Televisio (esim. aikasidonnaisuus, ei mahdollisuutta valita sisältöä)

Internet (esim. liiallinen tarjonta, mainosten suuri määrä)

Sanomalehti (esim. valtavirtaisuus, ei-kiinnostavat osiot)

Mitä kanavaa **arvostat** eniten lähteenä? Miksi?

Miten uutisten lukeminen Internetissä eroaa mielestäsi sanomalehdestä ja televisiosta?

Uutisten seurantaan vaikuttavat tekijät

Osaatko kertoa miksi seuraat uutisia? Mikä luo motivaation?

Tukilista: tapahtumien seuraaminen, ajan tasalla olo

rutiini

antaa puheenaiheita

kuuluu hyvään kansalaisuuteen

rytmittää päiväjärjestystä

auttaa arkipäivän suunnittelemisessa

viihteellisyys, ajan tappaminen

Onko uutisten seuraamiseesi vaikuttanut esim. työpaikan vaihdos, tulojen kasvu, ikääntyminen tai muu seikka?

Good enough ja infoähky

Oletko tyytyväinen nykyiseen uutistarjontaan?

Tuntuuko sinusta ikinä, että uutistarjontaa on ahdistavan paljon?

Mistä aiheista kaipaisit lisää uutisia?

Seuraatko uutisia sen mukaan mitä on tarjolla vai luetko vaan tietyn aiheen uutiset?

Toistavatko uutiset mielestäsi itseään päivittäin tai pidemmällä aikavälillä?

Jos et ehdi seurata uutisia esim. kiireen vuoksi joka päivä, vaivaako se Sinua?

Onko uutisten seuraaminen Sinusta tärkeää?

Kiitos!